

**Pamatnostādnes skolotājiem un
pedagogiem dezinformācijas apkarošanai
un digitālās pratības veicināšanai
izglītības un mācību procesā**

Pateicības

Šīs vadlīnijas izstrādājusi Eiropas Komisija sadarbībā ar ekspertu grupu dezinformācijas apkarošanai un digitālās prasmes veicināšanai ar izglītības un apmācības palīdzību, kuru vada ECORYS konsultanti. Komisija vēlas pateikties visiem, kuri piedalījās vadlīniju tapšanā:

Ahmet Murat Kılıç, Europe's Padome
Alina Bargaoanu
Arminas Varanauskas
Cassie Hague, Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija
Charo Sádaba, Iberian Digital Research, Navarras Universitāte
Claus Hjorth
Divina Frau-Meigs, Savoir Devenir
Eleni Kyza
Gabriella Thinsz, Zviedrijas Izglītojošās apraides uzņēmums
Giacomo Mazzone
Irene Andriopoulou
Jens Vermeersch, Eiropas Izglītības nozares darba devēju federācija
Juliane von Reppert-Bismarck, Lie Detectors
Kamil Mikulski, Kosciuszko Institute
Kari Kivinen, Eiropas Savienības Intelektuālā īpašuma birojs
Norman Röhner, ALL DIGITAL
Onno Hansen-Staszyński
Sally Reynolds, Media and Learning Association
Sandra Troia
Stacey Featherstone, META
Thomas Nygren
Veni Markovski
Vitor Tomé

Komisija nav atbildīga par jebkādam šīs publikācijas atkalizmantošanas sekām.

Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2022
© Eiropas Savienība, 2022

Eiropas Komisijas dokumentu atkalizmantošanas politiku īsteno, pamatojoties uz Komisijas Lēmumu 2011/833/ES (2011. gada 12. decembris) par Komisijas dokumentu atkalizmantošanu (OV L 330, 14.12.2011., 39. lpp.). Ja vien nav norādīts citādi, šo dokumentu atkalizmantot atļauts ar Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) licenci (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). Tas nozīmē, ka ir atļauta atkalizmantošana ar pienācīgu atsaušanos uz dokumentu un norādēm uz grozījumiem.

Tādu elementu izmantošanai vai reproducēšanai, kuri nepieder Eiropas Savienībai, var būt jāsaņem atļauja tieši no attiecīgajiem tiesību turētājiem.

Print ISBN 978-92-76-55105-8 doi: 10.2766/42991 NC-09-22-371-LV-C
PDF ISBN 978-92-76-55125-6 doi: 10.2766/082235 NC-09-22-371-LV-N

Saturs

1. Priekšvārds.....	6
2. Ievads	8
3. Pamatnostādņu izmantošana izglītības un mācību jomā.....	9
Kam ir paredzētās šīs pamatnostādnes?	10
4. Šo pamatnostādņu galveno terminu definīcijas	11
5. Situācijas apraksts.....	13
Mācīšana un mācīšanās digitālajā skolas vidē.....	13
Norādījumi un ieteikumi — pirms skolas un klases aktivitātēm, to laikā un pēc tām.....	15
Pirms aktivitātēm	
Ieinteresēto personu iesaistīšana.....	15
Aktivitāšu laikā	19
Pēc aktivitātēm	19
6. Digitālās pratības veidošana klasē un skolā: kā kļūt par digitāliem pilsoņiem.....	20
Digitālās pratības mācību uzsākšana.....	21
Digitālās pratības mācību mērķi.....	22
7. Dezinformācija: ko tas nozīmē?.....	24
Apsveriet turpmāk aprakstītos alternatīvos darbības plānus	25
Dezinformācijas iezīmes	26
Kāpēc tiek radīta un izplatīta dezinformācija?	26
Kas ir faktu pārbaude?.....	28
Kas ir atspēkošana?.....	29
Informācijas ticamības novērtēšana un likumīgu avotu identificēšana un izmantošana.....	30
Izpratne par dažādiem dezinformācijas aspektiem.....	30
Dezinformācijas ētiskie aspekti.....	30
Dezinformācijas ekonomika	31
Daži dezinformācijas kognitīvie un emocionālie aspekti.....	32
8. Digitālās pratības novērtēšana skolā un klasē: konkrēti norādījumi skolotājiem un pedagogiem.....	34
Ko var un ko vajadzētu novērtēt?	34
Novērtēšanas prakses veidi	34
Efektīvu ar digitālo pratību saistītu izglītības pieeju novērtējums.....	39
Piezīme par resursiem.....	39

Pamatnostādnēs iekļauto darbības plānu saraksts

Situācijas apraksts

- [1. darbības plāns. Darbs dezinformācijas apkarošanai](#)
- [2. darbības plāns. Daudzpusīguma apguve no vairākiem avotiem](#)

Digitālās pratības veidošana klasē un skolā: kā kļūt par digitāliem pilsoņiem

- [3. darbības plāns. Iepazīšanās ar Eiropas deklarāciju par digitālajām tiesībām un principiem](#)
- [4. darbības plāns. Digitālo pēdu izsekošana](#)

Dezinformācija: ko tas nozīmē?

- [5. darbības plāns. Noteikšana, vai apgalvojums ir fakts vai viedoklis](#)

[6. darbības plāns. Informācijas izvērtēšana](#)

[7. darbības plāns. Izpēte, kāpēc veidojas dezinformācija](#)

[8. darbības plāns. Diskusijas par mediju brīvību](#)

[9. darbības plāns. Iesaistīšanās faktu pārbaudē](#)

[10. darbības plāns. Dezinformācijas tehnoloģisko aspektu apspriešana ar audzēkņiem](#)

[11. darbības plāns. Diskusijas par dezinformācijas ekonomiku](#)

[12. darbības plāns. Diskusijas par sazvērestības teorijām](#)

Pamatnostādņu ieteikumu saraksts

Situācijas apraksts

- [1. ieteikums. Audzēkņu iesaistīšana](#)
- [2. ieteikums. Vecāku iesaistīšana](#)
- [3. ieteikums. Pretrunīgu jautājumu risināšana](#)
- [4. ieteikums. Empātijas izrādīšana](#)
- [5. ieteikums. Iztaujāšana](#)

Digitālās pratības veidošana klasē un skolā: kā kļūt par digitāliem pilsoņiem

- [6. ieteikums. Spēliskošana un spēļu izmantošana mācīšanās procesā](#)
- [7. ieteikums. Audzēkņu pieredzes izmantošana](#)

Dezinformācija: ko tas nozīmē?

- [8. ieteikums. Avotu pārbaude](#)
- [9. ieteikums. Izmaiņu panākšana](#)
- [10. ieteikums. Darbs ar audzēkņiem pie iepriekšējas atspēkošanas un atspēkošanas](#)
- [11. ieteikums. Cilvēktiesību izziņāšana](#)

Digitālās pratības novērtēšana skolā un klasē: konkrēti norādījumi skolotājiem un pedagogiem

- [12. ieteikums. Komunikācija ar kolēģiem](#)
- [13. ieteikums. Audzēkņu kompetenču novērtēšana](#)
- [14. ieteikums. Pārdomas par novērtēšanas būtību](#)
- [15. ieteikums. Audzēkņu pētniecības prasmju novērtēšana](#)
- [16. ieteikums. Sadarbība ar universitātēm](#)

1. Priekšvārds

Priecājos iepazīstināt ar Pamatnostādnēm skolotājiem un pedagogiem dezinformācijas apkarošanai un digitālās prasmes veicināšanai izglītības un mācību procesā. Šīs pamatnostādnes tika izziņotas 2020. gada septembrī kā daļa no Digitālās izglītības rīcības plāna (2021.–2027. gadam), un to ieviešana ir nozīmīgs pasākums, kas pilnveidos mūsu jauniešu prasmi izteikt savu viedokli tiešsaistē, kad viņi sazinās ar citiem un sekmē mūsu demokrātijas daudzpusību.

Norādes un atbalsts pedagogiem un skolotājiem ir mūsu kopīgais ieguldījums, kura nolūks ir palīdzēt mūsu jauniešiem izmantot kritisko domāšanu, pieņemt apzinātus lēmumus tiešsaistē un vienmēr būt drošībā, un vienlaikus nepārtraukti stiprināt viņu noturību. Skolotājiem un pedagogiem ir būtiska nozīme jauniešu digitālo prasmju un kompetenču veidošanā.

Tieši šā iemesla dēļ mēs izveidojām Komisijas ekspertu grupu, kas sniedza informāciju šo pamatnostādņu izstrādē. Mēs arī iesaistījām daudz dažādu ekspertu, kas pārstāvēja akadēmisko vidi, žurnālistiku, apraidi, pilsonisko

sabiedrību un tehnoloģiju uzņēmumus, kā arī dažādu izglītības un mācību jomu pārstāvjus, lai izmantotu viņu plašās zināšanas un praktiskā darba pieredzi.

Šīs ekspertu grupas apņemšanās un aizrautība ir aprakstīta nākamajās lapās. Pamatnostādnes ir paredzētas izmantošanai klasēs visā Eiropā un radošu ideju ieviešanai mācību praksē.

Lai gan šīs pamatnostādnes ir jaunas, mēs nesākām darbu no tukšas lapas, jo gan digitālās prasmes veicināšana, gan dezinformācijas apkarošana jau ir iekļauta ES politiskajā programmā. Proti, ir īstenots Rīcības plāns dezinformācijas apkarošanai, Eiropas Demokrātijas rīcības plāns, Digitālo pakalpojumu akts un atjaunināta stratēģija "Bērniem labāks internets" (BIK+). Arī izglītības un mācību jomā mēs turpinām atbalstīt speciālās zināšanas, kas iegūtas, izmantojot programmu Erasmus+, Eiropas Solidaritātes korpusu un platformu eTwinning. Mēs turpināsim šo darbu, jo tas ir pamatā mūsu pastāvīgajiem centieniem izveidot Eiropas izglītības telpu.

Tomēr pastāv arī skaidrs pieprasījums stiprināt izglītības un mācību nozīmi digitālās prasmes veicināšanā un dezinformācijas apkarošanā. Šo pamatnostādņu nolūks ir sniegt skolotājiem un pedagogiem mācību mērķus, apkopot pedagoģisko praksi un praktiskas aktivitātes vienā lietotājam draudzīgā dokumentā, galveno uzmanību pievēršot piemēriem, kas ir jau veiksmīgi izmantoti klases vidē, un piedāvājot jaunas idejas, kuru mērķis ir iedvesmot skolotājus un jauniešus.

Šis, 2022. gads, ir Eiropas Jaunatnes gads. Un tieši jauniešu vēlmes un nākotnes cerības iedvesmo mani un manu komandu pastāvīgi censties veidot politiku, kas radīs pārmaiņas.

Pamatnostādnes ir papildinātas ar ekspertu grupas [nobeiguma ziņojumu](#), kurā uzsvērtas svarīgas atziņas, kas atklājušās pamatnostādņu izstrādes gaitā, galvenās iniciatīvas ES un dalībvalstu līmenī, kā arī sniegts pārskats par pašreizējām sistēmām.

Vēlos izteikt visdziļāko pateicību šīs grupas ekspertiem, kuru ieguldījums ļāva īstenot šo ieceru.

Pamatnostādnes ir daļa no lielāka projekta, un ar tām mūsu darbs nebeigsies. Tās ir daļa no procesa, kas palīdzēs Komisijai formulēt savu viedokli par reakciju uz dezinformācijas parādību.

Es aicinu jūs iesaistīties šajā darbā!

Mariya Gabriel
**Eiropas inovācijas, pētniecības, kultūras,
izglītības un jaunatnes komisāre**

2. Ievads

Digitālās prasmes veicināšana un dezinformācijas apkarošana klasēs un skolās nekad nav bijusi tik svarīga kā šodien. Gan skolotājiem/pedagogiem, gan audzēkņiem neatkarīgi no skolas līmeņa vai veida jāorientējas arvien sarežģītākā tiešsaistes vidē, kurā ir vairāk lasāma, dzirdama un skatāma satura nekā jebkad agrāk.

Tas sniedz vēl nebijušas iespējas atrast informāciju un sazināties ar citiem gan skolas vidē, gan ārpus tās. Digitālā pasaule arvien izteiktāk kļūst par mācīšanās un mācīšanas centru. Pasaulē, kur kādreiz pastāvēja tikai mācību grāmatas un drukātie resursi un mācības notika relatīvi vietējā mērogā, tagad, šķiet, viss ir tikai rokas stiepiena attālumā.

Skolotājiem un pedagogiem ir svarīga nozīme palīdzības sniegšanā jauniešiem iegūt prasmes, kas viņiem būs nepieciešamas, nepārtraukti apgūstot ko jaunu arvien digitālākā pasaulē. Digitālo kompetenču apguve rada nepārspējamu mācību iespējas. Digitālās tehnoloģijas ietekmēs visas mācību jomas un arvien vairāk profesionālu un individuālu nodarbjū. Digitālo prasmju un kompetenču apguve palīdzēs jauniešiem jūsu klasēs kļūt par pilntiesīgiem, aktīviem pilsoņiem 21. gadsimtā. Tās ir apgūstamas kompetences, un šo pamatnostādņu mērķis ir palīdzēt jums atbalstīt savus audzēkņus šajā ceļā.

Informācijai, kas nonāk jūsu klasēs un jūsu audzēkņu mājās, ir ļoti dažādi autori un avoti, un katrs no tiem pauž savu attiecīgo viedokli un — dažos gadījumos — cenšas īstenot savus subjektīvos nolūkus. Mainīgā mediju un informācijas vide ir radījusi vajadzību audzēkņiem labāk piekļūt informācijai, pārvaldīt, saprast, integrēt, nodot tālāk, izvērtēt, veidot

informāciju un izplatīt to drošā un atbildīgā veidā, izmantojot digitālās tehnoloģijas. Šajās pamatnostādnēs šādas spējas tiek dēvētas par digitālo prasmi. Jums kā skolotājiem/pedagogiem ir svarīgs uzdevums atvieglot šo procesu.

Lai gan arvien pieaugošā digitālā pasaule piedāvā plašas iespējas, šīs jaunās norises rada arī daudz problēmu un risku. Apzinātā vai neapzinātā nepatiesas informācijas izplatīšana Covid-19 pandēmijas laikā un saistībā ar Krievijas iebrukumu Ukrainā 2022. gada februārī jau atkal atgādināja, cik neaizsargātas var būt demokrātijas digitālajā laikmetā. Veselīgas demokrātijas ir atkarīgas no publiskas apspriešanas, sabiedrības līdzdalības un līdzsvara un atsvara sistēmas. Demokrātija var tikt iedragāta, ja informācijas avotus apdraud ļaunprātīgi sniegta informācija, maldinoša informācija un dezinformācija. Šīs pamatnostādes ir īpaši vērstas uz dezinformāciju, proti, pārbaudāmi nepatiesu vai maldinošu informāciju, kas tiek sagatavota, publiskota un izplatīta, lai gūtu ekonomisku labumu vai ar nodomu maldinātu sabiedrību, un kas var radīt kaitējumu sabiedrībai. Tomēr daudzi ieteikumi, kā palīdzēt audzēkņiem izprast dezinformācijas parādību un ar to saistīto dinamiku, ir vienlīdz labi piemērojami dezinformācijas novēršanai.

¹ Mēs izmantojam terminu "audzēknis" viscaur pamatnostādnēs, attiecinot to uz skolēniem gan pamatzglītības, gan vidējās izglītības līmenī.

3. Pamatnostādņu izmantošana izglītības un mācību jomā

Šīs pamatnostādnes sniedz konkrētus, praktiskus norādījumus skolotājiem/pedagogiem. Ņemot to vērā, šīs pamatnostādnes nesniedz priekšrakstus vai aksiomas, bet drīzāk to mērķis ir nodrošināt praktisku atbalstu mācībām klasēs un līdzīgā izglītības vidē.

Neatkarīgi no tā, vai meklējat precīzus skaidrojumus par tehniskajiem jēdzieniem, faktu pārbaudes vingrinājumiem klasē, par to, kā veicināt "labus" tiešsaistes ieradumus, vai par audzēkņu prasmju novērtēšanas veidiem, šīs pamatnostādnes sniegs jums nepieciešamo informāciju.

Norādījumu sniegšana digitālās pratības veicināšanai un dezinformācijas apkarošanai ne vienmēr ir vienkāršs uzdevums, ņemot vērā tehnoloģiju straujo mainību un jaunās digitālās komunikācijas un mediju iespējas. Šīs pamatnostādnes nesniedz risinājumus visām problēmām, ar kurām varat saskarties savā klasē, bet galveno uzmanību pievērš šādu izglītības un mācību mērķu sasniegšanai:

1. sniegt ieskatu un noderīgas zināšanas par dezinformācijas dinamiku un izpausmēm, kā arī ticamas informācijas noteicošajiem raksturlielumiem;
2. veicināt izpratni par to, kā var sasniegt digitālo pratību;
3. nodrošināt informācijas apmaiņu par to, kā nopietni un atbildīgi izmantot digitālās tehnoloģijas;
4. sniegt ieskatu par to, kā novērtēt audzēkņu kompetences digitālās pratības jomā.

Lai sasniegtu šos mērķus, pamatnostādņu nākamo sadaļu struktūra ir veidota, kā aprakstīts turpmāk.

4. sadaļā "Šo pamatnostādņu galveno terminu definīcijas" ir sniegts ar digitālo pratību un dezinformāciju saistīto galveno jēdzienu definīciju saraksts.

5. sadaļā "Situācijas apraksts" ir sniegti norādījumi, kā panākt, lai nodarbības klasēs un skolās sekmētu dezinformācijas novēršanu un digitālo pratību. Šādi norādījumi, kuri pamatoti ar jaunākajiem pētījumiem un skolotāju/pedagogu atsauksmēm, attiecas, piemēram, uz skolotāju/pedagogu un audzēkņu funkciju, drošas un saistošas mācību vides veidošanu utt.

Vai šī informācija ir pareiza?

6. sadaļā "Digitālās prasmes veidošana klasē un skolā: kā kļūt par digitāliem pilsoņiem" ir aplūkoti konkrēti šķēršļi un problēmas, mācību mērķi un iedvesmojošā prakse saistībā ar šīm tēmām. Šeit sniegtajos norādījumos ir aplūkota digitālās prasmes veicināšana.

7. sadaļā "Dezinformācija: ko tas nozīmē?" ir aplūktas dažādas dezinformācijas dimensijas un sniegti norādījumi par to, kā vislabāk risināt ar tām saistītos jautājumus.

8. sadaļā "Digitālās prasmes novērtēšana skolā un klasē: konkrēti norādījumi skolotājiem un pedagogiem" ir pārrunāti jautājumi, par kuriem noteikti domā visi skolotāji/pedagogi, — kā novērtēt audzēkņu prasmes. Pamatnostādnēs ir sniegti norādījumi par to, kā var novērtēt audzēkņu digitālo prasmi, un aprakstīti veidi, kā izvērtēt digitālās prasmes iniciatīvas, kuras, iespējams, tiek īstenotas jūsu skolā.

Viscaur šajās pamatnostādnēs ir iekļauti teksta izcēlumi dažādās krāsās. Tie ir izveidoti jūsu lasīšanas ērtībām. **Zaļajos** teksta izcēlumos ir sniegti praktiski mācīšanas un mācīšanās ieteikumi, **zilajos** — aprakstīti darbību plāni jūsu mācīšanas vajadzībām, **sarkanajos** — sniegtas brīdinājuma piezīmes un **oranžajos** — citas noderīgas atziņas. Ņemiet vērā, ka brīdinājuma piezīmes nav jāuztver kā ieteikums izvairīties no noteiktām tēmām, bet gan nozīmē to, ka dažas tēmas var būt sarežģītākas un var būt nepieciešama lielāka sagatavošanās mācīšanas procesam.

Kam ir paredzētas šīs pamatnostādnēs?

Pamatnostādnēs ir paredzētas dažādiem skolotājiem un pedagogiem. Tās galvenokārt ir paredzētas sākumskolas un vidusskolas skolotājiem/pedagogiem. Kad vien iespējams, pamatnostādnēs ir skaidri nošķirts, kas ir ieteicams noteiktos gadījumos. Bet daudzos gadījumos jums var būt nepieciešams pielāgot norādījumus saviem personiskajiem apstākļiem. Šajās pamatnostādnēs termini "pedagogi" un "klase" ir izmantoti plašā nozīmē. Daļa satura varētu būt noderīga arī vecākiem² un/vai plašākai sabiedrībai, un to var izmantot mācībām, kas notiek gan formālā, gan neformālā vidē.

Pamatnostādnēs tika izstrādātas, lai tās varētu izmantot jūsu personiskajos apstākļos, taču arī sadarbība ar, piemēram, kolēģiem un citiem skolas darbiniekiem, to vidū skolas psihologiem, (skolas) bibliotekāriem un skolas sociālajiem darbiniekiem, var būt noderīga un piešķirt jūsu darbam lielāku ietekmi. Norises skolā var bagātināt arī skolas vadības, vecāku, mediju speciālistu, pilsoniskās sabiedrības un apkārtnes iedzīvotāju iesaistīšana. Atsauces uz šāda veida pieejām ir sniegtas vairākās vietās šajās pamatnostādnēs.

Visbeidzot, mēs ceram, ka šīs pamatnostādnēs būs noderīgas un sniegs jums nepieciešamo atbalstu ikdienas darbā, lai palīdzētu veidot jaunu informētu, pilntiesīgu un ieinteresētu Eiropas digitālo pilsoņu paaudzi.

² Vārds "vecāki", kas lietots viscaur šajā dokumentā, ir attiecināms arī uz citiem aprūpētājiem.

4. Šo pamatnostādņu galveno terminu definīcijas

Daudzi termini ir izmantoti, lai aprakstītu to, ar ko cilvēki saskaras tiešsaistē. Var būt noderīgi veltīt laiku tam, lai aplūkotu dažus no šiem terminiem un to nozīmi. Tiem, kas strādā klases vidē, šīs definīcijas var būt noderīgas diskusijās ar kolēģiem, audzēkņiem un sabiedrību. Turpmāk izklāstītās definīcijas galvenokārt ir iegūtas no starptautiskajiem politikas nostādņu dokumentiem un satvāriem, taču ir saīsinātas labākai teksta uztverei.

Algoritmi: saistībā ar digitālajām platformām algoritmi ir rīki, kas izvēlas, kāds saturs tiek rādīts lietotājiem, pamatojoties uz atbilstību un vēlmēm.

Mākslīgais intelekts (sistēmas): programmatūra datoros vai iekārtās, kas ir ieprogrammētas tādu uzdevumu veikšanai, kuriem parasti ir nepieciešama cilvēka intelīģence, piemēram, mācīšanās vai spriešanas uzdevumiem.

Bots: autonoma programmatūra internetā, kas mijiedarbojas ar lietotājiem un veic iepriekš definētus uzdevumus.

Lēti viltojumi: pārveidoti multivides materiāli, kas ir mainīti, izmantojot parastas un cenu ziņā pieejamas tehnoloģijas (piemēram, sejas nomaiņu).

Pilsoņu žurnālistika: žurnālistika, ar ko nodarbojas cilvēki, kuri nav profesionāli žurnālisti, bet izplata informāciju, izmantojot tīmekļvietnes, emuārus un sociālos medijus.

Klikšķēsma: saturs, kura galvenais mērķis ir piesaistīt uzmanību un mudināt apmeklētājus noklikšķināt uz saites, kas ved uz noteiktu tīmekļa lapu.

Atspēkošana: darbība, kas seko pēc tam, kad ir radīta un izplatīta dezinformācija. Atspēkošanas mērķis ir labot jau sniegto informāciju, un tā attiecas uz nodomu precizēt sniegto informāciju, kas pārsvarā ir nepatiesa.

Dziļviltojumi: mākslīgā intelekta ģenerēti attēli, video vai audio ieraksti par cilvēkiem vai notikumiem, kuri patiesībā nepastāv vai nav notikuši un kurus bieži vien nav iespējams atšķirt no patiesajiem. Tie ir sarežģītāki nekā lētie viltojumi.

Digitālā pilsonība: spēja aktīvi, nepārtraukti un atbildīgi iesaistīties digitālajā vidē (vietējā, nacionālā, globālā, tiešsaistes) visos līmeņos (politiskajā, ekonomiskajā, sociālajā, kultūras un starpkultūru līmenī).

Digitālā pēda: datu pēdas, ko atstājušas personas, izmantojot internetu, un kas ietver tādus elementus kā apmeklētās vietnes, nosūtītie e-pasta ziņojumi un cita kopīgota informācija. Digitālo pēdu var izmantot, lai izsekotu indivīda tiešsaistes aktivitātēm un ierīcēm.

Digitālā pratība: spēja droši un atbilstoši ar digitālo tehnoloģiju palīdzību piekļūt informācijai, pārvaldīt, saprast, integrēt, paziņot, izvērtēt, veidot un izplatīt to. Tā ietver kompetences, ko dēvē dažādi —

par informācijpratību un medijpratību, datorpratību un informācijas un komunikācijas tehnoloģiju (IKT) pratību. Digitālajā pratībā ietilpst aktīva un pilsoniska līdzdalība digitālajā pasaulē, un tā veicina aktīvu pilsoniskumu.

Digitālā pedagoģija: novatorisku digitālo rīku un konceptuālo pieeju izmantošana. Tā ir paredzēta, lai atbalstītu adaptīvas un personalizētas mācības un veicinātu jaunu radošu mācīšanās veidu izstrādi, mācību pieredzes bagātināšanu un mācīšanās rezultātu uzlabošanu. Ir konstatēts, ka digitālās pedagoģijas jomā tiek augsti vērtēta atvērtā izglītība, arī atvērtie izglītības resursi.

Dezinformācija: pierādāmi nepatiesa vai maldinoša informācija, kas tiek radīta, izklāstīta un izplatīta nolūkā gūt saimniecisku labumu vai tīši maldināt sabiedrību. Tā var nodarīt kaitējumu sabiedrībai.

Atbalss kameras: vide, kurā lietotāju viedokļa, politiskās piederības vai pārliecības par kādu tēmu ietekme tiek pastiprināta, atkārtoti mijiedarbojoties ar līdzgaitniekiem vai avotiem, kuriem ir līdzīga pārliecība un ideoloģija.

Faktu pārbaude: process, kurā pārbauda, vai informācija ir patiesa vai nepatiesa.

Informācijas filtru burbulis: situācija, kurā cilvēki dzird vai redz tikai ziņas un informāciju, kas atbalsta viņu uzskatus un vēlmes. Šis efekts var tikt pastiprināts tiešsaistē atkarībā no tā, kurām personām vai lapām lietotāji izvēlas sekot vai ar kurām izvēlas mijiedarboties, kā arī tādu algoritmu dēļ, kuri parāda saturu, pamatojoties uz iepriekšējo uzvedību, preferencēm un iestatījumiem tiešsaistē.

Ļaunprātīgi sniegta informācija: faktiski pareiza informācija, kas tiek izmantota kaitīgā veidā.

Medijpratība un informācijpratība: spēja izprast informāciju, kas sniegta sabiedrības labā, spēja kritiski izvērtēt informāciju, medijus un digitālo komunikāciju, lai piedalītos ilgtspējīgas attīstības mērķu sasniegšanā, un spēja pieprasīt un izmantot visas cilvēka pamattiesības sniegtās priekšrocības.

Medijpratība: spēja piekļūt medijiem, saprast un kritiski izvērtēt dažādus mediju aspektus un to kontekstā veidot komunikāciju dažādos kontekstos.

Mīms: attēls, video, teksta gabals utt., kas parasti ir humoristisks un ko interneta lietotāji ātri kopē un izplata, bieži vien ar nelielām variācijām.

Maldinoša informācija: pārbaudāmi nepatiesa informācija, kas tiek izplatīta bez nolūka maldināt un bieži tiek kopīgota, jo lietotājs uzskata, ka tā ir patiesa.

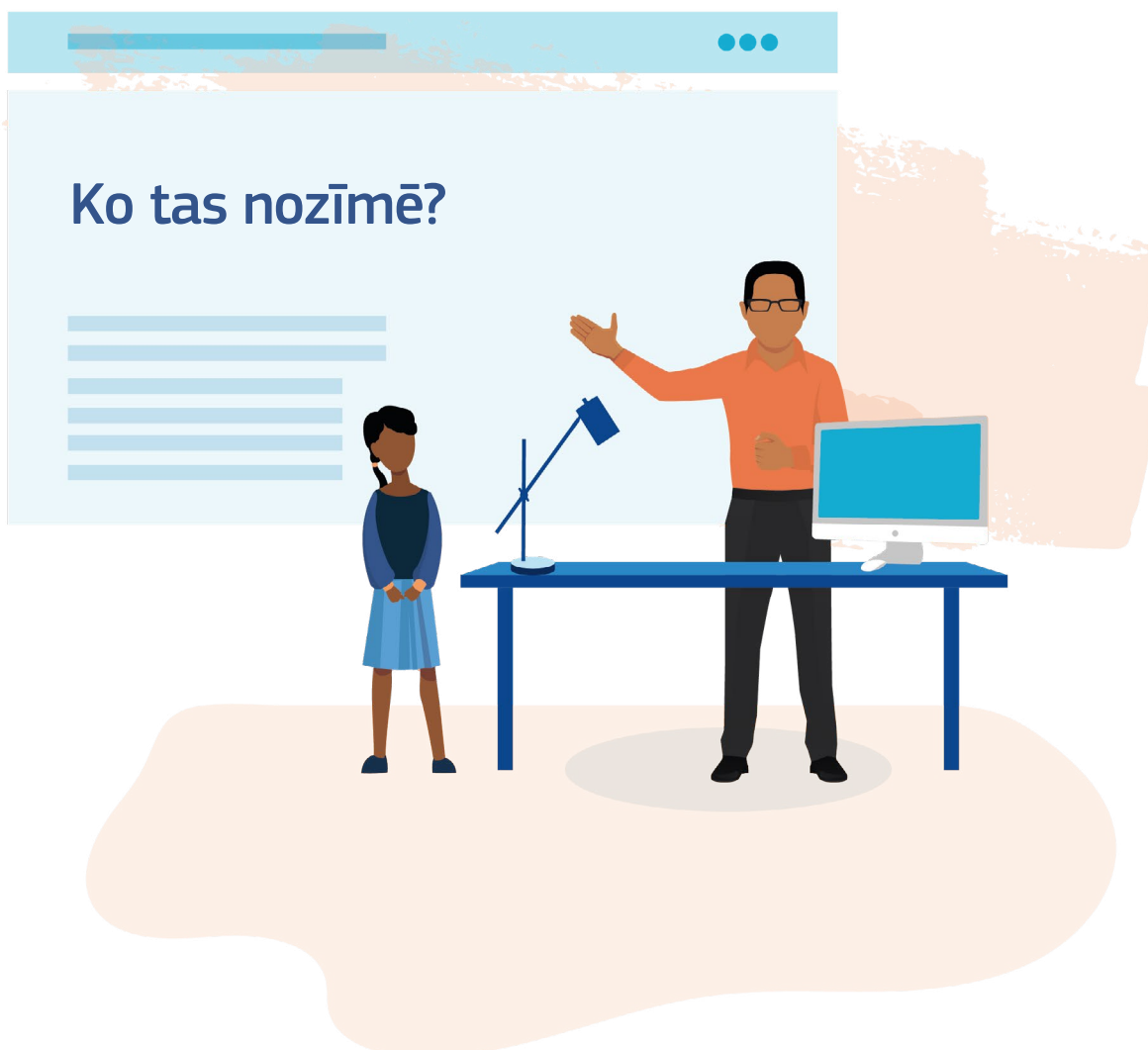
Pikšķerēšana: uzbrukums, kura mērķis ir nozagt personas līdzekļus vai identitāti, liekot kādam atklāt personisku informāciju, piemēram, kredītkaršu numurus, bankas informāciju vai paroles, tīmekļvietnēs, kas tiek uzdotas par likumīgām.

Iepriekšēja atspēkošana: pārliecināšana argumenta atspēkošana, pirms arguments ir izplatīts.

Avots: informācijas sākuma vai izcelsmes vieta.

Trollis: persona, kas apzināti mēģina aizskart cilvēkus vai tiešā veidā viņus apvainot, ievietojot nievājošus komentārus. Troļļu fermas ir institucionalizēta interneta troļļu grupa, kas cenšas iejaukties politiskajos viedokļos un lēmumu pieņemšanā.

Pārbaude: process, kurā pārliecinās, ka vietne, adrese, konts vai informācija ir autentiski un īsti.

5. Situācijas apraksts

Šajā sadaļā ir sniegti norādījumi par to, kā izveidot labvēlīgu mācību vidi, kas palīdz audzēkņiem iegūt digitālpratību un pilnveidot kompetences, kuras nepieciešamas, lai viņi kļūtu noturīgi pret maldinošu informāciju, ļaunprātīgi sniegtu informāciju, it īpaši dezinformāciju.

Šie norādījumi kopumā ir paredzēti skolotājiem un pedagogiem un aptver dažādus skolu līmeņus (piemēram, pamatskolas un vidusskolas). Tajos var atrast ieteikumus un norādes par to, kā pārvarēt potenciālas problēmas, ar kurām jūs kā skolotājs/pedagogs varat saskarties, kā arī dažādus darbību plānus, kas var sniegt radošas idejas mācīšanas procesā. Piedāvātie ieteikumi attiecas uz trim mācību procesa periodiem — **pirms klases nodarbībām, to laikā un pēc tām.**

Mācīšana un mācīšanās digitālajā skolas vidē

Pirmkārt, ir svarīgi uzsvērt, ka jums nav jābūt tehnoloģiju guru, lai palīdzētu saviem audzēkņiem kļūt digitāli izglītotiem. Neatkarīgi no klasē pieejamajām tehnoloģijām jūs varat iesaistīt savus audzēkņus plašākās debatēs par daudzajām iespējām un riskiem, kas saistīti ar digitālo pasauli, un par to, cik lietderīgi ir novērtēt tās informācijas ticamību, ar kuru viņi saskaras.

Tāpat kā jebkurā citā pilnvērtīgā mācīšanas procesā, ir svarīgi veidot audzēkņiem drošu vietu, kur izteikt savu viedokli un iesaistīties aktīvā mācīšanās procesā. Audzēkņi novērtē to, ka viņus redz un dzird gan viņu vienaudži, gan skolotāji, un ka viņiem dod iespēju kļūt izglītotākiem digitālajā pasaulē, kurā viņi jau, iespējams, ir gana zinoši. Šī digitālā pasaule potenciāli sniedz audzēkņiem iespēju piekļūt lielai daļai informācijas, uzklaut vairākus viedokļus par tēmu un sazināties pāri ģeogrāfiskām, valodas, kultūras un reliģiskajām barjerām. Tomēr viņiem lielākoties trūkst kompetences un zināšanu, lai pilnībā izmantotu piedāvātās iespējas un identificētu iespējamās draudus.

Jums neapšaubāmi jau ir savs pieeju klāsts, kuru izmantojat, strādājot ar saviem audzēkņiem attiecībā uz sarežģītiem un dažkārt strīdīgiem jautājumiem. **1. izcēlumā** ir aprakstītas dažas izglītības pieejas, kas jums jau var būt vai vēl nebūt zināmas. Tās ir bijušas noderīgas digitālās pratības jomā.

1. izcēlums. Mācīšana un mācīšanās digitālajā skolas vidē — dažas noderīgas pieejas

Turpmāk norādītās mācīšanas un mācīšanās pieejas ir vispāratzītas un var kalpot par iedvesmu jūsu darbā.

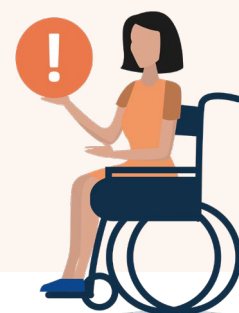
Spirālveida mācību programma. Jebkuru priekšmetu, arī digitālo pratību, var mācīt ikvienā skolas vecumā ar nosacījumu, ka ikreiz tiek izmantota atbilstoša mācīšanas pieeja. Tā ir pieeja, kurā galvenie jēdzieni tiek izklāstīti atkārtoti visā mācību procesā, bet ar arvien padziļinātākiem sarežģītības slāņiem vai dažādu lietojumu kontekstā. Šāda pieeja ļauj agrāk iepazīstināt ar jēdzieniem, kas tradicionāli tiek skaidroti vēlāk.

“Apvērstā klase”. Vienaudžu vadīta jaukta mācību stratēģija, kas veicina audzēkņu iesaisti un mācīšanos, izmantojot medijus gan klasē, gan ārpus tās. Audzēkņi bieži veic lasīšanas uzdevumus mājās, bet problēmu risināšanas darbu veic klasē.

Kombinētā mācīšana. Covid-19 pandēmija bija pavērsiena brīdis, kas lika pāriet uz attālinātāku mācīšanās procesu izglītības jomā. Kombinētā mācīšana var efektīvi apvienot klātienē un tiešsaistes mācīšanu vienā vienotā pieredzē.

Mācīties darot. Šī ir izglītības pieeja, kuras pamatā ir ideja, ka iemācāmie vairāk, faktiski “veicot” darbību.

Spēļu izmantošana mācīšanās procesā un spēliskošana. Šādas pieejas ir saistītas ar spēļu stratēģiju piemērošanu (spēliskošanu) vai tiešsaistes un bezsaistes spēļu izmantošanu (spēļu izmantošana mācīšanās procesā), lai uzlabotu mācīšanos un padarītu to saistošāku. Piemērs tam ir izglītojošas spēles, kuras vairo izpratni par mediju aizspriedumiem.

Digitālie rīki parasti sniedz audzēkņiem salīdzinoši lielu brīvības pakāpi, kad, piemēram, viņi izmanto digitālās ierīces, lai piekļūtu lietotnēm, sazinātos sociālajos medijos vai pārlūkotu internetu. Pateicoties šādai brīvībai, audzēkņi var piekļūt arī milzīgam informācijas apjomam, kas nāk par labu viņu izglītībai. Taču tādējādi viņi arī var iesaistīties neatbilstošā, nepiemērotā un potenciāli bīstamā digitālā rīcībā. Galvenais uzdevums jums kā skolotājiem/pedagogiem ir palīdzēt audzēkņiem izvairīties no kaitīgas uzvedības tiešsaistē, kā arī apgūt zināšanas un prasmes, kas ļautu to darīt patstāvīgi.

Īpaša uzmanība jāpievērš klasē pastāvošajai daudzveidībai, un jāņem vērā audzēkņu izcelsme, uzskati un pasaules redzējums. Tas nozīmē, ka jau iepriekš jāsniedz audzēkņiem ieskats digitālo iespēju un draudu jautājumos un jāizvirza pamatnoteikumi diskusijām (piemēram, nedrīkst pret nevienu vērst personiskus uzbrukumus un paust viedokļus, izmantojot “es” formu)³. Ir lietderīgi, ja jums ir priekšstats par jūsu audzēkņu (un viņu vienaudžu grupas) nostāju noteiktos jautājumos, pirms pārrunājat tos klasē, paturot prātā, ka viedokļi var atšķirties un būt daudzveidīgi. Tāpat arī ir noderīgi gūt izpratni par ziņu un informācijas avotiem, kuriem audzēkņi piekļūst, un par sociālajiem medijiem, kurus viņi izmanto. Kuriem medijiem un tiešsaistes platformām audzēkņi piekļūst, un ko viņi par tiem domā? Lai iegūtu šo informāciju, var būt nepieciešama zināma pierunāšana, un dažreiz atbildēm būs jābūt anonīmām. Turklāt ir lietderīgi novērtēt, cik lielā mērā audzēkņi jau izprot tādus jautājumus kā privātuma iestatījumi, digitālās kopienas noteikumi, atšķirība starp to, kas ir likumīgi un nelikumīgi utt. (sk. arī 8. sadaļu).

Ņemot vērā to, ka audzēkņi tiešsaistē var saskarties ar nepatiesu un potenciāli kaitīgu informāciju, ir svarīgi būt gataviem iesaistīties sarunā ar audzēkņiem par informāciju, kas viņiem, viņu vienaudžiem vai kopienai varētu šķist pretrunīga. Tas nozīmē, ka jābūt gataviem tikt galā ar emocijām un neracionālu uzvedību. Laba ideja arī ir vispirms ar audzēkņiem apspriest to, kas no viņu nesen medijos redzētā varētu būt pretrunīgi.

Apsveriet šādas pieejas...

- Uzdot audzēkņiem regulāri izmantot digitālos rīkus kā daļu no mācīšanās procesa dažādiem mērķiem.
- Ierobežot mācību materiāla izklāstīšanas laiku un izmantot interaktīvākas metodes, piemēram, sokrātisko mācīšanās metodi, izpēti un problēmu analizē pamatotu mācīšanos, kā arī dažādas sadarbības un kooperatīvas mācīšanās metodikas.
- Nopietni uztvert visu audzēkņu bažas un apgalvojumus, pārliecinoties, ka respektējat viņu uzskatus.
- Ņemt vērā audzēkņu grupas, ar kuru plānojat strādāt, īpašās vajadzības, bažas, stiprās un vājās puses un izmantot šos faktorus kā mācīšanās sākumpunktu.
- Veicināt daudzveidību grupā gan audzēkņu izcelsmes, gan pausto viedokļu ziņā. Tas būs bagātinoši. Izvēlieties darba metodes, kas izceļ šo daudzveidību.

- Pārrunāt ar audzēkņiem privātuma jautājumus un pārliecināties, ka viņi izprot privātumu un kā to aizsargāt. Privātuma jautājumiem ir būtiska nozīme diskusijās par digitālo pratību.
- Ņemt vērā, ka audzēkņiem būs nepieciešama jūsu palīdzība, lai tiešsaistē atrastu ticamu informāciju, bet arī viņiem pašiem jāiegūst šādas prasmes.
- Ņemt vērā, ka jaunieši daudz mācās cits no cita. Vienaudžu savstarpējās mācīšanās stratēģijas var būt efektīvas visā izglītības spektrā — arī tad, kad viņi izmanto digitālās tehnoloģijas. Tas nozīmē, ka jums kā skolotājam vairāk jāuzņemas tieši veicinātāja funkcija. Lai mācītos no vienaudžiem, joprojām ir nepieciešami jūsu kā skolotāja norādījumi.
- Ņemt vērā, ka jaunieši daudzus savus tiešsaistes paradumus apgūst jau agrīnā vecumā un mājās vidē.
- Izmantot vietējā vai pasaules mēroga aktuālos notikumus kā aktivitāšu rosinātājus. Parasti — jo aktuālāka informācija, jo ieinteresētāki un motivētāki būs audzēkņi.
- Saprast, kā izvēlēties pareizo kontekstu, ietvaru un pieeju savai klasei un tēmas formulējumam. Cik motivēti jūsu audzēkņi ir jau iepriekš? Daži pusaudži nelabprāt iesaistās diskusijās par strīdīgiem sociāliem un politiskiem jautājumiem.
- Izvirzīt vispiemērotākos noteikumus katrai klasei. Kas der vienai grupai, neder citai. Ja iespējams, izstrādājiet noteikumus kopā ar audzēkņiem. Tas sniedz viņiem piederības izjūtu.
- Pastāstīt un apspriest jūsu idejas ar citiem skolotājiem/pedagogiem.

³ Piemēram: “es domāju, ka...”, “es uzskatu, ka...”, “es piekrišu, ka...”

Norādījumi un ieteikumi — pirms skolas un klases aktivitātēm, to laikā un pēc tām

Lai veicinātu pozitīvu mācīšanās pieredzi un nodrošinātu aizsardzību pret nevēlamiem rezultātiem, piemēram, konfliktiem un polarizāciju, mācot digitālo pratību un noturību pret dezinformāciju, pirms nodarbībām, to laikā un pēc tām var būt lietderīgi apsvērt turpmāk izklāstīto.

1. ieteikums. Audzēkņu iesaistīšana

Ja ir daži audzēkņi, ar kuriem ir grūtāk saprasties, apsveriet iespēju viņus iesaistīt aktivitāšu sagatavošanā un piešķiriet viņiem dažus uzdevumus vai pienākumus. Viņi var jūs pozitīvi pārsteigt.

2. ieteikums. Vecāku iesaistīšana

Vecāku iesaistīšanās pakāpe var būt ļoti atšķirīga. Piemērots brīdis, lai sazinātos ar vecākiem, var būt gada pirmā skolotāju/audzinātāju un vecāku sapulce, kas bieži ir labi apmeklēta. Ja pastāv vecāku pretestība, ir svarīgi, lai skolā būtu sabiedrotie, piemēram, skolas direktors.

Brīdinājuma piezīme: pretrunīgi jautājumi

Pretrunīgi jautājumi bieži ir ļoti noderīgi apspriešanai ar audzēkņiem, jo īpaši, ja runa ir par dezinformāciju, taču tam var būt nepieciešams papildu laiks un piesardzība. Daži piemēri:

- Covid-19 un vakcīnas
- Krievijas iebrukums Ukrainā
- Netaisnības gadījumi pagātnē un tagadnē
- Noziegumi un sodi
- Ar dzimumu saistīti un seksuālās daudzveidības jautājumi
- Migrācija, minoritātes, rasisms un reliģija
- Klimata pārmaiņas un globālā sasilšana
- Koloniālisms, verdzība, antisemitisms, holokausta noliegšana
- Sensitīvas nacionāla rakstura tēmas

Pirms aktivitātēm

leinteresēto personu iesaistīšana

Apsveriet šādas pieejas...

- Pirms mācīšanas par jutīgu vai pretrunīgu tēmu pārrunāt plānus ar skolas vadību.
- Saziņa ar vecākiem, izmantojot jau ieviestos skolas un vecāku komunikācijas kanālus un, ja iespējams, koordinējot centienus, pirms tiek apspriesti ar tiešsaistes pasauli saistīti politiski vai sensitīvi jautājumi, kas neizbēgami var izraisīt diskusijas audzēkņu mājās (sk. 2. ieteikumu).
- Saskaņot ar skolas psihologu vai skolas sociālo darbinieku, ja nepieciešams speciālista atbalsts (piemēram, ja audzēkņi aizskar cits citu vai jūtas emocionāli satraukti par kādu tēmu).

Iepazīšanās ar digitālās pratības apstākļiem

Labs sākumpunkts ir gūt ieskatu tā mikrorajona mediju paradumos, kurā darbojas skola. Tas var sniegt iespējas izmantot jau esošos modeļus. Šādu ieskatu var gūt, apmeklējot skolas un mikrorajona pasākumus un komunicējot tajos, uzraugot vietējos un citus populārus medijus, kā arī izvēršot diskusijas ar kolēģiem, vecākiem un audzēkņiem. Dažām mikrorajonu apakšgrupām var būt radikāli (grupas iekšienē valdoši) viedokļi, kas var negaidīti tikt pausti klasē. Ir noderīgi apzināties šādu jutīgus jautājumus.

Lai gan digitālās pratības joma ir diezgan jauna, pēdējos gados ir ieviestas daudzas iniciatīvas, kas var sniegt labumu jūsu mācīšanas procesā un bagātināt audzēkņu mācīšanās procesu. Turpmāk sniegti daži piemēri:

- Ir izveidoti starptautiski tīkli, kas aptver skolotājus un pedagogus, kuri ir ieinteresēti un pieredzējuši digitālās pratības mācīšanā un dezinformācijas jautājumu risināšanā. Tie parasti ir bezmaksas tīkli un sasniedzami vien "klikšķa" attālumā.
- Starptautiskās organizācijas, piemēram, Eiropas Komisija, UNESCO, ESAO, Eiropas Padome, Starptautiskā Telesakaru savienība (International Telecommunications Union, ITU), UNICEF, un mediju apvienības ir izstrādājušas resursus, tīklus un pamatnostādnes, kuras var palīdzēt uzlabot jūsu darbu.
- Dažādās valsts un vietējās iniciatīvās ir iesaistīti profesionāli žurnālisti un žurnālistu organizācijas. Daži vietējie žurnālisti, iespējams, ir tādās jau iesaistīti. Atsauces uz daudziem no tiem ir atrodamas [ziņojumā](#), jo īpaši pielikumos, kas tika izstrādāti, lai papildinātu šīs pamatnostādnes.
- Jums varētu būt noderīgi izpētīt, kā jūsu vietējā pašvaldība vai valsts valdība varētu atbalstīt audzēkņu digitālo pratību, kā arī pilsoniskās sabiedrības organizāciju centienus un programmas.
- Vietējās bibliotēkas jau ir sākušas aktīvi darboties šajā jomā un var palīdzēt ieviest attiecīgas aktivitātes sabiedrībā.

2. izcēlums. Ārēju dalībnieku, piemēram, profesionālu žurnālistu, NVO, akademiķu un platformu, iesaistīšana — iespējamie ieguvumi un trūkumi/riski skolām un skolotājiem/pedagogiem

Jums nav jāmāca digitālā pratība, tikai ļaujoties uz saviem spēkiem, un mācībās varat integrēt virtuālas un/vai fiziskas trešo pušu programmas (piemēram, pilsoniskās sabiedrības izstrādātas).

Iespējamie ieguvumi

- Ārējie dalībnieki var sniegt papildu vispārīgas un speciālās zināšanas.
- Ārējie dalībnieki sniedz iespējas skolotājiem un pedagogiem veidot tīklus ar ekspertiem.
- Ārējie dalībnieki bieži jau ir guvuši plašu pieredzi darbā ar skolām.
- Ārējie dalībnieki sniedz pierādījumus pamatotu un praktisku pieredzi šajā jomā.
- Akadēmiķiem/universitātēm ir pieredze novērtēšanā, "kas darbojas" un "kāpēc".
- Ārēju dalībnieku iesaistīšana audzēkņiem var šķist aizraujoša.

Iespējamie trūkumi vai riski

- Papildu administrēšana, piemēram, saistībā ar loģistiku, kā arī ir nepieciešama skolas vadības un citu pušu piekrišana.
- Var ierobežot plānošanas elastīgumu.
- Var radīt ekonomiskās izmaksas.
- Trešās puses var mēģināt veicināt komerciālas, datu vākšanas vai politiskās intereses.

Varat arī darboties tiešsaistē un uzzināt, kāda veida organizācijas ir izstrādājušas resursus skolām un mācībām.

Apsveriet šādas pieejas...

- Savienot skolas aktivitātes ar galvenajiem starptautiskajiem un valsts tīkliem un pasākumiem. Starptautiskā līmenī tas var ietvert Drošāka interneta dienu (katru februāri), Starptautisko faktu pārbaudes dienu (2. aprīlī) vai izpratnes veidošanas kampaņas (Eiropas Medijpratības nedēļa, UNESCO Pasaules medijpratības un informācijpratības nedēļa). Eiropas mēroga eTwinning tīkls arī ļauj skolotājiem/ pedagogiem un skolām sazināties ar citiem visā Eiropā. 2021. gada tēma bija "Medijpratība un dezinformācija", kuras rezultātā tika rīkota pamatkonference un izveidota eTwinning grāmata ar labo praksi par šo tēmu.
- Meklēt vietēju, nacionālu un/vai starptautisku finansējumu savām iniciatīvām. Eiropas līmenī tas ietver programmu Erasmus+ un Eiropas Solidaritātes korpusu.

3. ieteikums. Pretrunīgu jautājumu risināšana

Pretrunīgu jautājumu risināšana var bagātināt mācīšanos un veicināt kritisko domāšanu. Kuras no jūsu klasē mācītajām tēmām ir vispretrunīgākās? Un jūsu kolēģiem? Kāda ir viņu pieredze, mācot par pretrunīgiem jautājumiem? Vai varat savstarpēji dalīties ar noderīgiem resursiem? Vai aktivitātes var paplašināt sadarbīgā veidā, aptverot vairākus skolas priekšmetus? Vai "ekspertus" var uzaicināt uzstāties klasē vai sanāksmēs (personiski vai attālināti)?

Jūs varat vislabāk spriest, vai gribat klasē risināt vispārīgas diskusijas vai iesaistīt savus audzēkņus dziļākā un padziļinātākā līmenī. Tas būs atkarīgs arī no audzēkņu vecuma un jūsu iepriekšējās pieredzes pretrunīgu jautājumu risināšanā.

Apspriežot pretrunīgus jautājumus, var būt noderīgi sākt ar mazāk pretrunīgiem un pakāpeniski pāriet pie tādiem, kas varētu būt pretrunīgāki. Tas ļaus jums redzēt, kā audzēkņi reaģē un vai viņi ir gatavi un jūtas ērti apspriest jutīgākus jautājumus (sk. arī 12. darbības plānu par sazvērestības teorijām).

Interaktīvās metodikas var palīdzēt radīt tādu atmosfēru, kas būs noderīga, kad klasei būs apspriežami pretrunīgi jautājumi. Šādas metodikas ietver klusu diskusiju, viedokļu skalas, aktīvas klausīšanās aktivitātes, atvērtas apļveida diskusijas, salikto instrukciju metodi, lomu spēles un kooperatīvu mācīšanos. Šādas metodikas palīdz arī iesaistīt audzēkņus, kuriem citādi varētu būt garlaicīgi vai kuri varētu būt neieinteresēti.

Bagātīgas mācību atmosfēras veidošana klasē**Apsveriet šādas pieejas...**

- Apzināties, ka ir šādi faktori: potenciālā psihosociālā audzēkņu motivācija radīt nesaskaņas, audzēkņiem raksturīgais jutīgums, vietējās sabiedrības jutīgums un sabiedrības polarizācija, arī jūsu personiskā nostāja, emocijas un sensitīvie jautājumi.
- Apkopot audzēkņu sākotnējās idejas un viedokļus pirms tēmas apspriešanas. Ja nepieciešams, to var izdarīt anonīmi.
- Ja ir daži audzēkņi, ar kuriem varētu būt grūtāk saprasties, var būt noderīgi iesaistīt viņus aktivitāšu sagatavošanā un piešķirt viņiem konkrētus uzdevumus.
- Veidot uzticības gaisotni klasē. Uzticēšanās var būt izšķirošs faktors, kas ļaus audzēkņiem (un skolotājam) justies ērtāk, apspriežot jutīgas un pretrunīgas tēmas. Daži audzēkņi varētu uzskatīt, ka tēmas ir piemērotas tikai grupas (audzēkņu) iekšējām diskusijām, un var nevēlēties dalīties. Savstarpēja uzticēšanās to var mazināt.
- Sensitīvāku diskusiju risināšana tikai pēc tam, kad klasē radīta laba mikrovide. Pretrunīgas tēmas vislabāk apspriest atklātā vidē, kur audzēkņi jūtas droši, redzēti un dzirdēti.
- Sākt ar formālāku mijiedarbību un pēc tam pāriet uz brīvākas formas saskarsmi, pamatojoties uz klases plūsmu un dinamiku.
- Sākt ar individuālu saskarsmi (skolotājs–audzēknis, audzēknis–audzēknis), pēc tam pāriet uz mijiedarbību mazākās grupās un tikai tad pāriet uz mijiedarbību visas klases mērogā.
- Izmantot uz audzēkņiem orientētu mācīšanās metodi, nodrošinot audzēkņiem autonomiju un piederības izjūtu attiecībā uz to, ko viņi mācās.

1. darbības plans.**Darbs dezinformācijas apkarošanai**

Turpmāk ir aprakstīta aktivitāte, kuru var izvērst 45 minūšu nodarbībā.

Sākotnējā apjautāšanās (apt. 5 min).

Mācību stundas sākumā pajautājiet ikvienam audzēknim atsevišķi, kā viņš(-a) šodien jūtas. Uzmanīgi ieklausieties viņu atbildēs. Reaģējiet uz atbildēm neitrāli un vienkārši pasakiet "Paldies!". Pārējiem audzēkņiem jāklusē. Iestatiet kārtību, saskaņā ar kuru audzēkņi tiek aptaujāti nejauši.

Ievads (apt. 5 min)

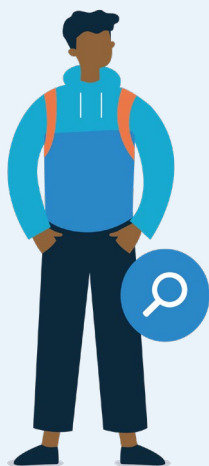
Izklāstiet domu vai personisku pieredzi saistībā ar dezinformāciju vai saikni ar ziņām par dezinformāciju. Pēc sniegtā īsā ievada uzdodiet jautājumu par dezinformāciju, piemēram: "Cik nopietna, jūsuprāt, ir šī dezinformācija?" vai "Kāds, jūsuprāt, ir šīs dezinformācijas mērķis?".

Modelēta diskusija (apt. 25 min)

Izdaliet mazas papīra lapiņas. Atvēliet audzēkņiem 90 sekundes, lai formulētu īsu atbildi uz jūsu jautājumu. Informējiet audzēkņus, ka viņiem būs jānolasa savas atbildes skaļi. Pēc tam atlasiet pārus pēc nejaušības principa. Ļaujiet pāra pirmajam audzēknim uzdot jautājumu otrajam audzēknim. Otrais audzēknis nolasa savu atbildi. Pēc tam viņi maina lomas. Turpiniet veidot pārus, līdz visi audzēkņi ir tikuši uzklausti. Ja audzēkņu skaits ir nepāra, iekļaujiet sevi kādā pārī. Ja ir pieejams papildu laiks, lūdziet dalīties pārdomās.

Noslēguma apjautāšanās (apt. 8 min)

Mācību stundas beigās pajautājiet ikvienam audzēknim atsevišķi, vai viņi nodarbībā apguva kaut ko jaunu. Izmantojiet sākotnējās apjautāšanās principus.

2. darbības plans. Daudzpusīguma apguve no vairākiem avotiem**Piezīme: šī aktivitāte aizņems aptuveni 3 x 45 minūtes.**

1. mācību stunda: atrodiest vēsturē notikumu, ko var interpretēt dažādi atkarībā no abām (vai vairākām) iesaistītajām pusēm. Piemēri ir dažādi neatkarības kari, ASV pilsoņu karš, Pirmais pasaules karš, Ziemeļīrijas konflikts un Balkānu karš 20. gadsimta 90. gados.

Izsniedziet audzēkņiem divus atsevišķus īsus stāstījumus (vai arī uzdodiet viņiem tiešsaistē atrast divus atsevišķus stāstījumus) par konfliktu. Uzdodiet katrai grupai tiešsaistē atrast 5–10 avotus, kas sniedz informāciju par konfliktu, — ja iespējams, no dažādām pusēm (audzēkņiem var būt nepieciešama palīdzība). Palūdziet viņiem īsi iepazīstināt klasi ar šiem avotiem. Salīdziniet un pretnostatiet tos.

Izsakiet apgalvojumu, piemēram: "Galvenais konflikta cēlonis bija X nespēja pilnā mērā nodrošināt cilvēktiesības Y pilsētā dzīvojošajiem cilvēkiem."

2. mācību stunda: tiek izveidotas divas grupas — tie audzēkņi, kuri piekrit apgalvojumam, un tie, kuri nepiekrit. Visvienkāršāk ir iedalīt audzēkņus šādās grupās: puse tiek iekļauta grupā "Piekritu", bet puse — grupā "Nepiekritu".

Ikviena audzēknis tagad izmanto 5–10 tiešsaistes avotus, ko viņa grupa ir identificējusi, lai izstrādātu divus spēcīgus argumentus šā apgalvojuma aizstāvēšanai vai pret to. Audzēkņi apkopo un rakstveidā formulē savus pierādījumus. Sākotnēji, mācību stundas pirmajā pusē, viņi to dara individuāli. Pēc tam audzēkņi strādā mazākās līdzīgi domājošo apakšgrupās (aptuveni 4–6 personas katrā grupā) un izklāsta savus argumentus. Ikviena apakšgrupa izveido digitālu plakātu ar pieciem galvenajiem argumentiem.

3. mācību stunda: grupas pilnveido savus plakātus un prezentē tos pārējai klasei. Visi audzēkņi novērtē visus dažādos argumentus (no 1 līdz 10) un pārrunā, kāpēc viņi vērtē argumentus tieši šādi, jo īpaši, pamatojoties uz pierādījumiem, ko viņi atrada avotos. Vērtēšanu var arī veikt, izmantojot tiešsaistes rīkus. Apspriediet jaunās mazās grupās abas stāsta puses un mēģiniet noteikt, kā vislabāk izprast pretrunīgo jautājumu. Pārdomājiet, vai ir veids, kā integrēt argumentus un pretargumentus. Vai ir kāds starpsinājums? Vai audzēkņi var panākt vienprātību?

Kā alternatīvu var izmantot dažādas metodikas, lai audzēkņi apspriestu šo jautājumu, — piem., (virtuālās) galerijas metodi, sokrātisko metodi, tradicionālas debates, atvērto aplūveida diskusiju, savstarpējas iztāujāšanas debates un akadēmiskas debates.

Piezīme: lai īstenotu šo pieeju, jums kā skolotājam/pedagogam jāuzņemas šā procesa vadība.

Aktivitāšu laikā

Apsveriet šādas pieejas...

- Ieviest un uzturēt klasē atvērtu, atbalstošu atmosfēru.
- Pārdomāt, kā formulēt problemātiskus jautājumus. To var darīt dažādos veidos, lai šie jautājumi kļūtu aktuāli audzēkņiem.
- Veidot personisku dienasgrāmatu par to, kā audzēkņi reaģē uz jūsu sniegtajām mācībām par sarežģītiem un strīdīgiem jautājumiem. Viņi var arī veidot šādas dienasgrāmatas, lai dokumentētu savas personiskās pārdomas.
- Uzraudzīt emocionālo reakciju klasē un, iespējams, konstatēt individuāliem audzēkņiem raksturīgus jutīgus jautājumus. Dažiem audzēkņiem var būt radikāli viedokļi, kas negaidīti tiek izteikti klasē.
- Vērot grupas iekšējo un ārējo izpausmju tendences. Jaunieši un pieaugušie dažreiz uzskata cits cita digitālo mediju lietojumu par "neatbilstošu" un var to izmantot kā pamatu negatīvu stereotipu veidošanai par otru grupu.
- Pārraudzīt, cik lielā mērā jūsu aktivitātes varētu vēl vairāk stiprināt grupas iekšējo dinamiku salīdzinājumā ar grupas ārējo dinamiku starp jums un audzēkņiem, kā arī starp pašiem audzēkņiem.
- Cik vien iespējams, noskaidrot katra atsevišķā audzēkņa izjūtas, jo īpaši, ja notiek diskusijas par pretrunīgiem jautājumiem un ja audzēkņi izrāda neatbilstošu uzvedību.
- Rādīt piemēru. Ja jūtaties pietiekami komfortabli izstāstīt dažus personiskos piemērus par to, kā jūs kā persona (vai kā skolotājs/pedagogs) pilnveidojat savu digitālo prātību un/vai esat saskāries(-usies) ar dezinformāciju, varat aicināt audzēkņus pastāstīt par viņu pieredzi.
- Rast līdzsvaru starp atvērtu klases vidi un drošu telpu. Atvērtā klases vidē audzēkņi var pastāstīt, kas nodarbina viņu prātu, un brīvi līdzdalīt savus uzskatus un viedokļus. Tomēr kādu audzēkni vai audzēkņu grupu var aizvainot vai satraukt citu izteiktas piezīmes.
- Pārraudzīt riska faktoros. Audzēkņu atsvešināšanās risks, saskaroties ar iepriekšējiem pieņēmumiem, mītiem un aizspriedumiem. Domstarpības var risināt dialoga ceļā, nošķirot viedokļus no personas, kura tos pauž, un ienesot diskusijā vairākas ar faktiem pamatotas perspektīvas.

Pēc aktivitātēm

Apsveriet šādas pieejas...

- Diskutēt ar audzēkņiem par to, ko viņi uzzināja, kas viņiem patika un, iespējams, ne visai patika.
- Izstrādāt jaunas aktivitātes, pamatojoties uz iepriekšējām aktivitātēm un aktīvi iesaistot audzēkņus šajā procesā.
- Ja dokumentējat dienasgrāmatā audzēkņu reakciju uz mācību stundām, kurās tiek skarti pretrunīgi jautājumi, pārrunājiet to ar skolas psihologu, skolotājiem–mentoriem vai citu skolas pedagogu.
- Veidot prezentāciju citām klasēm vai skolām (var notikt virtuālā vidē).
- Formālāk novērtēt audzēkņu gūtās zināšanas un prasmes un/vai izmantotās mācīšanās un mācīšanas metodes (sk. pamatnostādņu sadaļu par novērtēšanu).

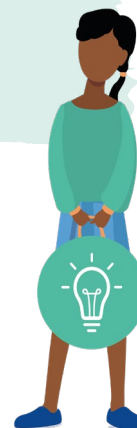
4. ieteikums. Empātijas izrādīšana

Lai veicinātu drošu mācību vidi, vajadzētu parūpēties par to, ka audzēkņi, kuri atzīst, ka tic noteikta veida dezinformācijai, piemēram, dominējošai savvēstības teorijai, netiek izsmieti vai izolēti. Empātija var būt labs sākumpunkts. Audzēkņi uzņemas risku, kad atzīst, ka tic noteikta veida dezinformācijai. Varat arī izvēlēties atzīt noteiktas jūsu personiskās ievainojamības, ja jums tas šķiet piemēroti.

Dažkārt ir noderīgi, ja audzēkņi vispirms runā formā "kāds, kuru es pazīstu...", lai padarītu atzīšanos mazāk personisku, kā arī labāk aizsargātu audzēkni pret vienaudžu kritiku.

5. ieteikums. Iztaujāšana

Pārrunājiet ar audzēkņiem viņu domas, pieredzi un emocijas. Pajautājiet, ko viņi ir iemācījušies un kā viņi vēlētos pilnveidot tikko apgūto.

6. Digitālās pratības veidošana klasē un skolā: kā kļūt par digitāliem pilsoņiem

Kas ir digitālā pilsonība, un kāpēc tā ir svarīga?

Digitāliem pilsoņiem ir šādas iezīmes:

- piemīt tādas prasmes, īpašības un uzvedība, lai droši, efektīvi, kritiski un atbildīgi iesaistītos tiešsaistes pasaulē;
- spēj izmantot tiešsaistes pasaules sniegtās priekšrocības un iespējas, vienlaikus aizsargājot sevi pret kaitējumu;
- izmanto digitālās tehnoloģijas, lai atbalstītu savu aktīvo pilsoniskumu un sociālo iekļaušanu, sadarbību ar citiem un radošumu personisku, sociālu vai komerciālu mērķu sasniegšanai;
- apzinās galvenās cilvēktiesību vērtības un to, kā šīs vērtības ir līdzīgas gan tiešsaistē, gan bezsaistē (viedokļa un vārda brīvība, tiesības uz privātumu, līdzdalība, cieņa utt.).

Digitālā pilsonība ir apgūstams prasmju kopums. Digitālajā sabiedrībā, tāpat kā "bezsaites" sabiedrībā, pastāv daži pamatjēdzieni, rīki un kompetences, kas jūsu audzēkņiem jāapzinās, lai sekmētu viņu mācīšanās procesu. Audzēkņiem arī jāiegūst piekļuve rīkiem, kas viņiem būs nepieciešami, lai pilnveidotu savas digitālās pratības kompetences. Jums ir svarīga funkcija šajā procesā.

Digitālā pratība nozīmē zināt, kā izmantot digitālās tehnoloģijas, lai *piekļūtu informācijai, pārvaldītu, saprastu, integrētu, paziņotu, izvērtētu, veidotu un izplatītu informāciju* — drošos un atbilstīgos veidos. Turklāt digitālā pratība var palīdzēt audzēkņiem aktīvi iesaistīties, mācīties, veidot pilnvērtīgu karjeru un sociālu saskarsmi mūsdienu sabiedrībā. Digitālā pratība kā tāda ir priekšnoteikums aktīvas un pilnvērtīgas digitālās pilsonības attīstībai.

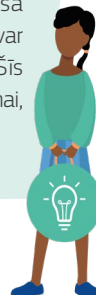
Jūs jau, iespējams, esat pamanījuši, ka audzēkņi ir digitāli kompetenti dažādās pakāpēs. Piemēram, daži audzēkņi var būt grūtības lasīt un rakstīt, taču viņi ir ļoti prasmīgi digitālā satura izmantošanā un veidošanā, piemēram, balss piezīmju sūtīšanā vai attēlu veidošanā. Citiem var būt grūtības piekļūt tehnoloģijām vai tās izmantot, tādējādi viņi ir grūtāk sasniedzami un ar viņiem ir grūtāk sazināties, kad mācības notiek attālināti.

6. ieteikums. Spēliskošana un spēļu izmantošana mācīšanās procesā

Spēliskošana un spēļu izmantošana mācīšanās procesā var uzlabot izglītības rezultātus, ja šī pieeja ir pareizi izstrādāta.

Turpmāk sniegtas dažas no priekšrocībām.

1. Šādas metodes parasti nodrošina mācības, kas atbilst mūsdienu jauniešu digitālajam dzīvesveidam.
2. Šādas metodes var sniegt papildu motivāciju un padara mācīšanu un mācīšanos jauktu, radošu un iedvesmojošu.
3. Spēliskošana un spēļu izmantošana mācīšanās procesā mēdz būt elastīga, pārnesama uz jebkuru kontekstu, un to var diezgan vienkārši pielāgot jebkuram skolas priekšmetam. Šīs metodes var izmantot arī tādu sarežģītu problēmu risināšanai, kuras ir vieglāk "uztvert" ar spēles starpniecību.

Apsveriet šādas pieejas...

- Aicināt audzēkņus izteikt savas domas par to, kā tehnoloģijas un sociālie mediji var radīt pozitīvas pārmaiņas un veidot pozitīvu vidi mikrorajonā un sabiedrībā, kurā viņi dzīvo.
- Pārrunāt ar audzēkņiem prasmes, kas viņiem būs nepieciešamas, ienākot nākotnes darba tirgū. Tās var ietvert digitālo prasmju kopumu (piemēram, digitālās ekonomikas izpratni, kodēšanu, algoritmu izpratni, skaitļojošu domāšanu un citas digitālās prasmes) un vispārīgas prasmes (piemēram, attiecību veidošanas prasmes) pasaulē, kurā joprojām tiek novērtēta cilvēku savstarpējā saskarsme.
- Aicināt audzēkņus atrast precīzu tiešsaistes informāciju par pilsonības jautājumiem (piemēram, par demokrātiju, vietējām vēlēšanām, cilvēktiesībām un klimata pārmaiņām) un to, kāda ir piemērota vide tiešsaistes līdzdalībai.

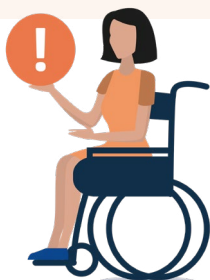
- Ja klases atmosfēra ir atbilstoša (jo īpaši, ja audzēkņi ir pieraduši apspriest politiskus jautājumus), pajautājiēt saviem audzēkņiem, vai viņi uzskata, ka ar mediju starpniecību varētu tikt izplatīta politiskā dezinformācija un kāda varētu būt tās ietekme. Vai tā var ietekmēt demokrātisku vēlēšanu rezultātus? Kādā veidā? Vai audzēkņi var sniegt piemērus?
- Sniegt audzēkņiem saites uz ticamiem informācijas avotiem, piemēram, par sociāliem un ar pilsonību saistītiem jautājumiem. VĒL labāk — uzdot viņiem izpētīt attiecīgos jautājumus un sniegt atsauksmes.
- Pievērst uzmanību digitālajai labklājībai, proti, tam, kā digitālie rīki pozitīvi vai negatīvi ietekmē jūsu audzēkņu veselību (garīgo vai fizisko) un viņu attiecības ar vienaudžiem un ģimeni.

Digitālās pratības mācību uzsākšana

Digitālās pratības mācīšana un apguve ir būtiska mūsdienu sabiedrībā. Tomēr daži no jums var nevēlēties īstenot pasākumus, lai virzītu savus audzēkņus uz digitālās pratības kompetenču pilnveidošanu, jo nejutaties ērti, mācot par tēmu, kuru, iespējams, pietiekami nepārzināt, vai tāpēc, ka jūsu audzēkņi jau ir gana zinoši tehnoloģiju jomā. Var būt svarīgi atcerēties, ka, lai mācītu digitālo pratību, jums nav jābūt tehnoloģiju ekspertam, jo digitālā pratība sniedzas daudz tālāk par zināšanām, kā lietot konkrētu ierīci.

3. izcēlums. Vai tiešām tehnoloģiju lietpratēji?

Nepieņemiet, ka visi audzēkņi ir tehnoloģiju lietpratēji. Ne visi jaunieši pārzina tehnoloģijas, kā arī ne visiem ir pietiekama pārliecība izmantot digitālās tehnoloģijas. Lai gan dažiem ir labi attīstītas digitālās prasmes un kompetences, citiem tās ir zemā līmenī, un viņiem ir grūti veikt pat digitālus pamatuzdevumus. Pat jauniešiem digitālā pasaule bieži vien ir grūti saprotama. Viņi var nonākt atbalss kamerās, bet reti saprot, kā ir tur "iestrēguši". Tehnoloģijas var būt daļa no jauniešu ikdienas dzīves, bet viņi, iespējams, nesaprot, kā tās darbojas vai kāpēc algoritmi viņiem parāda noteiktu saturu. Audzēkņiem ne vienmēr ir vajadzīgs tehniskais atbalsts, un var šķist, ka viņi to noraida, bet bieži vien viņiem ir vajadzīgs kāds, kurš var palīdzēt orientēties informācijas pārpilnībā, ar ko viņi regulāri saskaras, kā arī atšķirt faktus no zināšanām un patiesības apgalvojumus no reāliem pierādījumiem.

Apsveriet šādas pieejas...

- Atklāti atzīt to, ka jūs kā skolotājs vai pedagogs nepārzināt un nevarat pārzināt visu. Tomēr kā skolotājam vai pedagogam jums ir labas iespējas nodrošināt nepieciešamo kontekstu, rosināt kritiskas pārdomas un sniegt atbalstu.
- Iekļaut digitāla rakstura tēmas, kas ir patiešām būtiskas jūsu audzēkņiem. Ļaut audzēkņiem būt atklātiem un runāt par viņu interesēm, kopīgi veidot mācību stundu plānu, vienlaikus izmantojot ierīces un digitālās telpas, kuras viņi vislabāk pārzina.
- Pārrunāt ar audzēkņiem uzvedību tiešsaistē un to, kā kļūt par atbildīgu pilsoni, pozitīvu sociālo dalībnieku gan klasē, gan ārpus tās.

7. ieteikums. Audzēkņu pieredzes izmantošana

Attiecībā uz digitālās pratības aktivitātēm izmantojiet audzēkņu palīdzību un viņu pieredzi. Bēni un jaunieši ik dienu saskaras ar tiešsaistes problēmsituācijām (negatīva rakstura ziņojumiem, sarežģītiem privātuma jautājumiem, piekļuves problēmām, naida runu utt.). Nosakot mācību stundu tēmas, ņemiet vērā audzēkņu bažas un ikdienas pieredzi un padariet tās aktuālas un praktiskas, nevienu neapkaunojot un nenosodot. Šāda rīcība (ja tiek atbilstoši īstenota) var radīt autentiskuma un uzticības atmosfēru.

Digitālās pratības mācību mērķi

Turpmāk ir norādīti daži konkrēti digitālās pratības mācību mērķi, kas attiecas uz sākumskolas un vidusskolas līmeni. Šis pārskats var būt

noderīgs jūsu mācīšanas procesā. Šie mērķi ir noteikti, pamatojoties uz jau izveidotajām sistēmām, piemēram, digitālās kompetences satvaru (DigComp 2.2⁴) un Somijas jaunās pratību programmas mācību rezultātiem.⁵

Pamatskolā audzēknis...

● Prot patstāvīgi meklēt informāciju par sev interesējošiem jautājumiem un parādībām.	● Prot meklēt multivides saturu, ko var izmantot gan brīvi, gan ar atļauju.
● Prot novērtēt informācijas ticamību un lietderību, ja tiek sniegtas atbilstošas norādes.	● Prot aprakstīt savus mediju lietošanas paradumus un pārdomāt mediju nozīmi savā dzīvē.
● Apzinās, ka tiešsaistes vidēs ir pieejama visu veidu informācija un saturs, tostarp maldinoša informācija un dezinformācija.	● Prot pareizi un droši izmantot digitālos rīkus, lai radītu rezultātus, kas paredzēti konkrētām auditorijām.
● Izprot atšķirības starp dezinformāciju, maldinošu informāciju un ļaunprātīgi sniegtu informāciju.	● Zina, kā izveidot un koplietot multivides saturu.
● Pārzina privātuma aizsardzības pamatprincipus.	● Prot pareizi un droši izmantot digitālos rīkus, lai radītu rezultātus, kas paredzēti konkrētām auditorijām.
● Zina, kāda veida privātuma aizsardzības metodes pastāv mediju vidē.	● Zina, kā ar cieņu rīkoties tiešsaistē un kā piekļūt precīzai informācijai.
● Apsver izmantoto mediju satura patēriņu un pakalpojumus no autortiesību viedokļa.	

Sasniedzot vidusskolu, audzēknis...

● Zina, ka digitālais saturs, produkti un pakalpojumi var būt aizsargāti ar autortiesībām.	● parādītu saturu, kas ir pielāgots vai definēts atbilstoši atsevišķa lietotāja vēlmēm.
● Prot kritiski novērtēt informācijas avota un digitālā satura ticamību un patiesumu.	● Prot analizēt sava mediju patēriņa modeļus.
● Ja tiek sniegtas atbilstošas norādes, prot novērtēt dažādu veidu mediju saturu kā informācijas avotus un apsvērt to lietderību un uzticamību.	● Prot iegūt, apstrādāt un prezentēt pētījumos pamatotu informāciju, izmantojot atbilstošas metodes un rīkus.
● Izprot sociālo mediju kā informācijas avota būtību un to, kāpēc ir svarīgi kritiski izturēties pret informāciju, kas tiek izplatīta sabiedrībā.	● Apzinās, ka daudzas lietojumprogrammas internetā un mobilajos tālruņos apkopo un apstrādā datus (t. i., persondatus, datus par uzvedību un kontekstuālos datus), kuriem lietotājs piekļūst vai kurus izgūst. Tas tiek darīts, piemēram, lai pārraudzītu cilvēku darbības tiešsaistē (piemēram, klikšķus sociālajos medijos, meklēšanu Google tīklā) un bezsaistē (piemēram, ikdienas soļus, braucienus ar autobusu sabiedriskā transporta sistēmā).
● Apzinās, ka meklētājprogrammas, sociālie mediji un satura platformas bieži izmanto AI algoritmus, lai generētu atbildes un	

⁴ <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC128415>

⁵ <https://okm.fi/en/new-literacies-programme>

● Prot izmantot digitālos rīkus, lai pārbaudītu tiešsaistes fotoattēlu un videoklipu autentiskumu.

● Zina, kādas stratēģijas izmantot, lai kontrolētu, pārvaldītu vai dzēstu datus, ko apkopo/pārrauga tiešsaistes sistēmas.

● Zina, ka AI sistēmas var izmantot, lai automatiski izveidotu digitālu saturu (piemēram, tekstus, ziņas, esejas, tvītus, mūziku, attēlus), izmantojot esošo digitālo saturu kā tā avotu. Šādu saturu var būt grūti atšķirt no cilvēku radīta satura.

● Apzinās tieksmi gūt apstiprinājumu savam viedoklim un attīsta kritisku pieeju savai domāšanai.

● Apzinās neverbālu ziņojumu (piemēram, "smaidošo sejiņu", emocijzīmju) nozīmi digitālajā vidē (piemēram, sociālajos medijos, tūlītējā ziņojumapmaiņā) un zina, ka to izmantošana dažādās valstīs un kopienās var būt atšķirīga kultūras ziņā.

3. darbības plans. Iepazīšanās ar Eiropas deklarāciju par digitālajām tiesībām un principiem

Viena no digitālā pilsoņa būtības svarīgākajām iezīmēm ir apzināties un izmantot savas digitālās tiesības. 2022. gada janvārī Eiropas Komisija iesniedza priekšlikumu *Eiropas deklarācijai par digitālajām tiesībām un principiem*. Papildus citām ierosinātajām tiesībām deklarācijā ir noteikts turpmāk izklāstītais.

- Bērniem un jauniešiem jābūt iespējai tiešsaistes vidē izdarīt drošu un apzinātu izvēli un izpausties radoši.
- Bērniem ir tiesības uz aizsardzību no visiem noziegumiem, kas izdarīti vai veicināti ar ciparu tehnoloģijām.
- Ikvienam ir tiesības uz savu personālu aizsardzību tiešsaistē. Šīs tiesības ietver kontroli pār to, kā dati tiek izmantoti un ar ko tie tiek kopīgoti.
- Ikvienam jābūt piekļuvei digitālajām tehnoloģijām, produktiem un pakalpojumiem, kas pēc savas būtības ir droši un aizsargā privātumu.
- Ikvienam ir tiesības uz vārda brīvību tiešsaistes vidē, nebaudoties no cenzūras vai iebiedēšanas.

Lūdziet saviem audzēkņiem vispirms pateikt savas tiesības un noteikt to, kas viņiem ir svarīgs, un pēc tam salīdziniet viņu idejas ar Eiropas līmenī ierosinātajām digitālajām tiesībām.

4. darbības plans. Digitālo pēdu izsekošana

Kopā ar audzēkņiem veiciet pētījumu par digitālajām pēdām (sk. definīciju 4. sadaļā) un pārrunājiet, cik lielā mērā jūsu pēdas rodas aktīvā vai pasīvā veidā. Mēģiniet noskaidrot, cik lielā mērā jūsu dati tiek nosūtīti trešām pusēm izglītības vidē vai ārpus tās. Kopā ar savu klasi pārdomājiet, kādas tam varētu būt priekšrocības (piemēram, optimizācija, personalizēšana) un trūkumi (privātuma pārkāpums?) un kā audzēkņi var vislabāk pārvaldīt savu e-klātbūtni.

7. Dezinformācija: ko tas nozīmē?

Maldinoša informācija

pārbaudāmi nepatiesa informācija, kas tiek izplatīta bez nolūka maldināt un bieži tiek kopīgota, jo lietotājs uzskata, ka tā ir patiesa.

Dezinformācija

pierādāmi nepatiesa vai maldinoša informācija, kas tiek radīta, izklāstīta un izplatīta nolūkā gūt saimniecisku labumu vai tīši maldināt sabiedrību. Tā var nodarīt kaitējumu sabiedrībai.

Ļaunprātīgi sniegta informācija

faktiski pareiza informācija, kas tiek izmantota kaitīgā veidā.

Šīs pamatnostādnes galvenokārt attiecas uz dezinformāciju. Kā minēts 4. sadaļā, dezinformācija tiek radīta, pasniegta un izplatīta ekonomiska labuma vai tīšas maldināšanas nolūkā.

Lai vēl vairāk precizētu dezinformācijas jēdzienu, var būt noderīgi aplūkot dažus piemērus. Turpmāk ir doti piemēri, kas sniedz priekšstatu par dezinformācijas veidiem, ar kuriem audzēkņi saskaras gan klasē, gan ārpus tās. Katrā no šiem scenārijiem⁶ ir bijis nodoms maldināt un manipulēt ar cilvēku viedokļiem, emocijām un rīcību.

1. Apzināti mēģinot uzbrukt valdībām un to veselības programmām, dažādos emuāros ir izplatīta nepatiesa informācija, ka Covid-19 vakcīnas nav paredzētas, lai pasargātu mūs no koronavīrusa slimības, bet gan ir iedzīvotāju masveida kontroles veids. Bez pierādījumiem tiek apgalvots, ka vakcīnas ir valdības līdzeklis cīņai pret klimata pārmaiņām, proti, lai samazinātu iedzīvotāju skaitu, un ka šīs vakcīnas ir paredzētas neauglības izraisīšanai.
2. Mēģinot radīt sliktu priekšstatu par lesbiešu, geju, biseksuāļu, transpersonu, interseksuāļu un kvīru (LGBTIQ) kopienu, daudzi lietotāji 2022. gada maijā sociālajos medijos izplatīja informāciju, ka Teksasas skolas apšaudes vaininieks ir transpersona. Neprecīzos apgalvojumus pastiprināja arī dažādi ASV politiķi un politiskie ietekmētāji, no kuriem daži arī plašāk sasaistīja transdzimumu ar vardarbību.
3. Stāstā, kuru 2017. gada februārī izplatīja pazīstams franču politiķis, tika apgalvots, ka prezidenta Emanuela Makrona kampaņu finansiāli atbalstīja Saūda Arābija. Liela laikraksta vietne bija klonēta, lai stāsts izskatītos īsts, bet publicētais stāsts bija nepatiesa.

4. 2022. gada martā parādījās video, kurā Ukrainas prezidents Volodimirs Zelenskis, stāvēdams uz paaugstinājuma, lūdza ukraiņiem nolikt ieročus un padoties. Lai gan šis tā dēvētais “dziļviltojums” nebija rūpīgi izstrādāts, netrenētai acij tas šķita īsts.

5. 2022. gada februārī viltus tvītā no konta, kas tika maskēts kā CNN konts, nepatiesi paziņoja par “pirmo amerikāņu upuri Ukrainas krīzē”. Lai gan informācijas nepatiesums bija pārbaudāms, tā izraisīja sociālo mediju uzbrukumus CNN kā ziņu avota leģitimitātei.

Cīņa pret dezinformāciju

Veidojot savu sociālo identitāti un pasaules uzskatus, audzēkņi saskaras ar informācijas pārpilnību — daļa no informācijas ir noderīga un izglītojoša, taču daļa ir nepatiesa, maldinoša un manipulatīva. 21. gadsimtā liela daļa šīs informācijas ir pieejama tiešsaistē vai tiek paziņota, izmantojot sociālos medijus.

Mūsdienu pasaulē dezinformācija var izplatīties ievērojami tālāk, ātrāk, dziļāk un plašāk nekā reālā informācija. Visefektīvākie komunikatori mūsu digitālajā pasaulē ne vienmēr ir tādi mācīti speciālisti kā žurnālisti, bet bieži vien tie, kas ir pirmie, ātrākie un kas pārsvarā uzturas tiešsaistē, izmantojot personalizētus ziņojumus, lai sazinātos ar savu auditoriju. Dezinformācija var nodarīt kaitējumu indivīdiem, grupām un sabiedrībai. Tā var arī izpausties dažādās formās (dažus piemērus sk. **4. izcēlumā**). Tomēr visu veidu dezinformācijas galvenā iezīme ir tā, ka fikcija, nepatiesa informācija un viedokļi tiek popularizēti kā fakti un “patiesība”.

⁶ Šie scenāriji tikuši iegūti no dažādām mediju aizspriedumu vietnēm. Eiropas Komisija neieņem oficiālu nostāju attiecībā uz šo piemēru patiesumu.

5. darbības plans. Noteikšana, vai apgalvojums ir fakts vai viedoklis

Spēlējiet ar saviem audzēkņiem "faktu vai viedokļu spēli". Tas ir ļoti vienkāršs veids spēles formā, kā gūt ieskatu faktos, pretnostatot tos viedokļiem, un ir piemērots gan pamatskolas, gan vidusskolas audzēkņiem. Sniedziet audzēkņiem 10 iepriekš izvēlētus apgalvojumus, kas ir vai nu fakti, vai viedoklis (piemēram: "ārā ir nulle grādu" pret "ārā ir pārāk auksts"). Šādus apgalvojumus var viegli atrast tiešsaistē (noderīgi turpmākai uzziņai). Audzēkņiem jāizlemj, kuri apgalvojumi ir fakti un kuri — viedokļi. Audzēkņiem jāsniedz arī argumenti, kāpēc viņi domā, ka tas tā ir. Šo aktivitāti var paplašināt, jautājot, kā audzēkņi nosaka, kas ir fakts un kas ir viedoklis.

Līdzīgu uzdevumu var veikt, pretnostatot zinātni un pseidozinātni. Tas būtu piemērotāks nedaudz vecākiem audzēkņiem.

8. ieteikums. Avotu pārbaude

Cik bieži audzēkņi pārbauda avotu, lasot rakstus savās ziņu plūsmās? Vai viņi kādreiz pārbauda, vai sniegtie fakti patiešām ir patiesi? Ja jā, kā viņi to dara?

Pārrunājiet ar saviem audzēkņiem, kāda ir atšķirība starp profesionāliem mediju žurnālistiem un pilsoniskās sabiedrības žurnālistiem.

Apsveriet turpmāk aprakstītos alternatīvos darbības plānus.

- Uzdod audzēkņiem nelielās grupās apmeklēt vairākas tiešsaistes mediju vietnes un lasīt par kādu sociāla rakstura problēmu (piemēram, par klimata pārmaiņām). Uzdod viņiem izlasīt vienu vai vairākus iepriekš izvēlētos rakstus un nošķirt, kas šajos rakstos ir viedoklis un kas ir fakts. Vai fakti visos rakstos ir konsekventi? Un viedokļi?
- Uzdod audzēkņiem uzrakstīt (argumentētu) eseju par sociālu jautājumu, kas viņus interesē, un dot viņiem uzdevumu savā esejā iekļaut gan faktus, gan viedokļus.
- Organizēt ideju apmaiņu ar audzēkņiem. Uzdod viņiem uzskaitīt visas iezīmes, kas ienāk prātā, ieraugot vārdu "fakts", un, kas ienāk prātā, dzirdot vārdu "viedoklis". Ko viņi uztver kā līdzības un kā atšķirības?

Brīdinājuma piezīme — (jaunim) cilvēkiem jāuzmanās no šāda veida maldinoša satura!

Nepatiess attiecinājums: autentiski attēli, video vai citāti ir iegūti no citiem notikumiem.

Safabricēts saturs: izdomāts saturs, kas dažreiz tiek kombinēts ar reālu saturu.

Viltvāržu avoti: piemēram, tīmekļvietnes, emuāri vai Twitter konti, kas izliekas par labi zināmu zīmolu vai personu, vai arī (skolas) draugu.

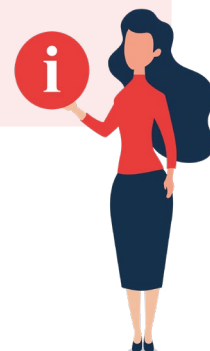
Viltus sakarība: saturs neatbilst virsrakstam / attēlu parakstiem.

Nepareizs konteksts: ziņotā informācija būtībā ir patiesa, taču ir sniegta nepareizā kontekstā.

Falsificēts saturs: saturs, piemēram, statistika, diagrammas, fotoattēli un video, ir pārveidots vai falsificēts. Tas aptver lētus viltojumus un dziļviltojumus.

Ļaunprātīgi sniegta informācija, kas tiek izmantota kā ierocis: pārspīlēti, "uzpūsti" fakti

Secinājumi, pamatojoties uz baumām: nelokāmi secinājumi, kuri izdarīti, pamatojoties uz informāciju, kas ir pasniegta kā "baumas".

4. izcēlums. Daži konkrēti dezinformācijas veidi — iespējas skolotājiem un pedagogiem noteiktos mācību priekšmetos

Lētos viltojumus arvien biežāk ģenerē paši jaunieši. Piemēram, lai (kiber)terorizētu kādu, audzēknis vai audzēkņu grupa var viena audzēkņa (viņu izvēlētā mērķa) seju pievienot kompromitējošam kādas citas personas fotoattēlam un pēc tam izplatīt viltus attēlu sociālo mediju kanālos. Tam var būt smagas sekas, jo īpaši personai, kas tiek terorizēta. Lai parādītu, cik viegli var izgatavot lētus viltojumus, vizuālās mākslas skolotāji (ar zināmu piesardzību) var aplūkot šo tēmu klasē. Lai iegūtu plašāku informāciju, skatiet brīdinājuma piezīmi "Mācīties darot".

Pseidozinātne aptver apgalvojumus, uzskatus vai prakses, attiecībā uz kurām tiek apgalvots, ka tās ir gan zinātniskas, gan faktiskas, bet patiesībā nav savienojamas ar zinātnisko metodi. Tā kā šāda dezinformācija ir ikdienišķa parādība, dabaszinību skolotājiem ir iespēja audzēkņiem izskaidrot, ar ko zinātne atšķiras no pseidozinātnes.

Īpaši vēstures un pilsonisko mācību skolotāji var runāt par to, kā rodas savvērestības teorijas vai māņi un kā tie ir vēsturiski izmantoti kā politisks ierocis. Skolotāji/pedagogi var arī norādīt uz daudzajām mūsdienu savvērestības teorijām. Ir svarīgi uzsvērt audzēkņiem, ka savvērestības patiešām pastāv, bet daudzas, kas tiek izplatītas medijos, ir safabricētas un bieži vien virza kādu politisku programmu. Sk. brīdinājuma piezīmi turpmāk.

Dezinformācijas iezīmes

Dezinformācija var parādīties daudzos kontekstos un dažādās platformās. Daļa no tās ir īpaši paredzēta un izstrādāta, lai ietekmētu jauniešus. Dažas izplatītas dezinformācijas iezīmes ir šādas (īss apraksts, kas papildina **6. darbības plānu**).

1. Apelē pie tās personas emocijām, kura izvēlēta kā mērķis. Apgrūstina cilvēka spēju domāt loģiski un kritiski.
2. Ar to tiek uzbrukts oponentam — veicinot realitātes uztveri, kas pamatojas uz principu "mēs pret viņiem".
3. Vienkāršoti fakti, izslēdzot kontekstu.
4. Kāda ideja tiek atkārtota atkal un atkal.
5. Tiek ignorētas faktu nianšes, iepazīstinot tikai vienpusēji ar kādu informāciju.

6. Manipulācijas ar attēliem dažādos veidos, piemēram, retušējot un apgrīžot.
7. Attēli tiek izņemti no to sākotnējā konteksta un apvienoti ar citiem attēliem, mūziku/skaņām un tekstiem, lai veidotu jaunu nozīmi.
8. Tiek izmantoti populāri cilvēki un slavenības, kuras mērķa grupa apbrīno.
9. Arvien biežāk tiek izmantoti lēti viltojumi un dziļviltojumi.
10. Noturīga pret pierādījumiem, ar kuriem mēģina to atspēkot.

6. darbības plans. Informācijas izvērtēšana

Izvēlieties vienu vai vairākus tekstus, kuri nepārprotami satur dezinformāciju un attiecībā uz kuriem ir pieejami un viegli iegūstami pierādījumi par pretējo. Faktu pārbaudes vietņu apmeklēšana var palīdzēt jums meklējumos. Uzdodiet audzēkņiem izpētīt tekstu(-us) un pajautājiet, vai viņi var identificēt iepriekš aprakstītās iezīmes. Uzdodiet viņiem vispirms to darīt atsevišķi un pēc tam mazās grupās, lai maksimāli palielinātu mācību efektu.

Kāpēc tiek radīta un izplatīta dezinformācija?

Tiklīdz audzēkņi spēj izprast dezinformācijas definīciju, bieži rodas jautājumi: "Kāpēc cilvēki rada dezinformāciju? Kāda ir viņu motivācija?". Jūs varat palīdzēt viņiem atbildēt uz šiem jautājumiem.

Audzēkņiem ir svarīgi zināt, ka dezinformācijas radīšanai un izplatīšanai ir vairāki iemesli. Ideālā gadījumā audzēkņi var paši izpētīt šo jautājumu (sk. 7. darbības plānu), taču jums kā skolotājam ir ļoti svarīgi sniegt atgriezenisko saiti pēc šāda uzdevuma veikšanas un paskaidrot, ka noteiktas personas vai grupas rada dezinformāciju, lai ietekmētu citas personas. To var darīt ideoloģisku apsvērumu dēļ, lai pārliecinātu cilvēkus par noteiktu politisko uzskatu pareizību un lai gūtu finansiālu peļņu. Attiecībā uz dažiem mazāk nopietniem dezinformācijas gadījumiem jūs varat norādīt, ka šāda dezinformācija tiek izveidota, lai izklaidētu (piemēram, noteiktas satīras formas), un šādos gadījumos maldināšana ir paredzēta, lai iegūtu sekotājus. Tāpēc audzēkņiem ir svarīgi pārzināt dažādus dezinformācijas radīšanas motīvus, tās formas un iespējamo kaitējumu, ko tā var nodarīt.

Apsveriet šādas pieejas...

- Runāt ar audzēkņiem (vispirms abstraktā un vēlāk personiskākā veidā, ja grupas atmosfēra to pieļauj) par to, kāda veida informācija tiešsaistē izraisa tādas emocijas kā dusmas, skumjas, lepnumu, raizes.
- Pārrunāt ar audzēkņiem, kas varētu viņus mudināt kopīgot kādu saturu bez domāšanas. Jautājiet, vai viņi var sniegt piemērus no personiskās pieredzes. Atgādiniet viņiem, ka spēcīgas emocijas, piemēram, prieks vai dusmas, apgrūrina racionālu un kritisku domāšanu.
- Apspriet, cik liela nozīme ir avotu izvērtēšanai. Ierasts pieņēmus attiecībā uz uzticamiem avotiem ir tāds, ka tie skaidri norāda, no kurienes iegūta viņu informācija.

7. darbības plans. Izpētīt, kāpēc tiek radīta dezinformācija

Tā vietā, lai izskaidrotu audzēkņiem, kāpēc tiek radīta dezinformācija, lūdziet viņiem to izpētīt tiešsaistē. To var veikt kā vispārīgāku uzdevumu vai sadalot audzēkņus nelielās grupās, katrai uzdodot izpētīt, kāpēc cilvēki (vai organizācijas) varētu vēlēties izplatīt dezinformāciju, piemēram, par Covid, klimata pārmaiņām, bēgļiem un migrantiem, reliģiskajām minoritātēm, seksuālajām minoritātēm, sievietēm utt. Uzdodiet mazajām grupām savstarpēji prezentēt, ko viņi ir atraduši. Kādas ir kopīgās iezīmes un atšķirības?

Jaunākiem audzēkņiem varat izvēlēties vienkāršākas un mazāk sarežģītas tēmas, ar kurām ir vieglāk darboties.

! Tomēr, pirms dodat audzēkņiem šādu uzdevumu, būtu noderīgi vispirms pašam sagatavoties — izpētīt attiecīgos gadījumus, lai varētu labāk vadīt sarunu klasē.

Audzēkņiem ir noderīgi zināt, ka dezinformācijas izplatīšana atsevišķos gadījumos dažiem cilvēkiem var radīt ekonomisku labumu. Šādi cilvēki var ietvert sociālo mediju "ietekmētājus" un "satura veidotājus", kuriem audzēkņi varētu sekot un kuri pelna naudu, nodrošinot saturu tiešsaistē.

Jo iespaidīgāka un pretrunīgāka informācija tiek pasniegta internetā un sociālajos medijos, jo lielāka iespēja, ka cilvēki to lasīs un ar to dalīsies, kas nozīmē, ka ziņu veidotāji gūst lielākus reklāmas ieņēmumus. Personas, kuras izplata nepatiesu un/vai maldinošu informāciju, centīsies panākt, lai pēc iespējas vairāk cilvēku ar to dalītos. Viens no efektīviem līdzekļiem dezinformācijas izplatīšanai ir viltus "ziņu" vietnes, kas izveidotas, kopējot īstu ziņu vietni, lai gūtu finansiālu labumu.

9. ieteikums. Izmaiņu panākšana

Ideālā gadījumā, apzinoties problēmu, proti, ka dezinformācija ir plaši izplatīta, ātri izplatās un nodara kaitējumu, būtu jārodas pārdomām par to, kā novērst un apstrīdēt dezinformāciju. Šīs pārdomas un turpmākās diskusijas bieži vien rada audzēkņiem vēlmi izteikt vispārīgus apgalvojumus par atbildības uzņemšanos, tostarp tāpēc, ka viņi ne vienmēr saskata savu funkciju. Pārliedzinot audzēkņus, ka "viņi var kaut ko mainīt", var radīt pamatu turpmākām konkrētām nodarbībām klasē un skolā, lai izstrādātu stratēģijas, kuru mērķis ir cīnīties pret dezinformāciju (sk. citus piemērus šajā sadaļā).

Apsveriet šādas pieejas...

Tiklīdz audzēkņi ir konstatējuši, ka dezinformācija rada dažādus draudus, uzdot šādus jautājumus par atbildību:

- Kāda ir mediju funkcija un atbildība dezinformācijas izplatīšanā? Kāda ir pašu tehnoloģiju lietotāju funkcija un atbildība? Un kā ar (sociālo) mediju uzņēmumiem?
- Vai audzēkņi zina par dažādiem sabiedrības centieniem ierobežot dezinformāciju? Vai audzēkņi piekrīt šiem centieniem (piemēram, dažādi problemātiski cilvēktiesību jautājumi, tādi kā cenzūra — vispirms audzēkņi jāiepazīstina ar sabiedrības centieniem)?
- Kāda ir sociālo mediju un citu platformu funkcija un atbildība dezinformācijas ierobežošanā?
- Kāda ir valdības funkcija dezinformācijas ierobežošanā? Pārskatiet vietējo pašvaldību vai valsts valdību veiktās darbības: vai var izdarīt vairāk? Vai audzēkņi ir informēti par valdības centieniem?
- Ko faktu pārbaudītāji var darīt / dara, lai novērstu dezinformāciju?
- Kāda ir tehnoloģiju lietotāju, piemēram, audzēkņu un sabiedrības, funkcija un atbildība? Vai viņi var izpildīt savu funkciju?

Dezinformāciju var izplatīt arī ideoloģiskos nolūkos. Piemēram, ekstrēmistu organizācijas ar dezinformācijas palīdzību cenšas piesaistīt cilvēkus savam mērķim un mēģina vervēt jaunus dalībniekus. Vēl viens dezinformācijas veids ideoloģiskos nolūkos ir valdības izplatīta dezinformācija. Šāda dezinformācija var tikt radīta valsts interešu veicināšanai un ir paredzēta, lai ietekmētu sabiedrisko domu (šajā vai citā valstī). Šāda dezinformācija var padziļināt šķelšanos sabiedrībā, demonizēt atsevišķas minoritātes, kā arī ietekmēt citas valstis. Ekstrēmistiskākā formā tā var kalpot kā iegansts un pamatojums karam.

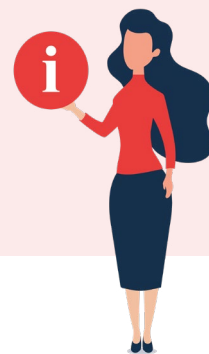
8. darbības plans. Diskusijas par mediju brīvību

Pārrunājiet ar audzēkņiem, vai iespēja iegūt dezinformāciju no bezmaksas medijiem ir mazāka nekā no valdības cenzētiem medijiem. Varat arī doties uz Pasaulē preses brīvības indeksu un parādīt saviem audzēkņiem, kurā pozīcijā atrodas jūsu valsts mediju brīvības ziņā: <https://rsf.org/en/index>. Vietne ir sešās valodās, ir diezgan vizuāla un satur ļoti maz teksta.

Brīdinājuma piezīme: mācīties darot

Mācīties darot ir lieliska pieredzē pamatota metode dziļās mācīšanās procesam, un daži skolotāji/pedagogi var uzdot audzēkņiem pašiem radīt dezinformāciju. Piemēram, vizuālās mākslas skolotājs var uzdot audzēkņiem izveidot lētus viltojumus, izmantojot digitālās tehnoloģijas, lai parādītu, kā tie tiek radīti. Tas varētu radīt labāku izpratni par to, kā lēti viltojumi tiek veidoti, taču ar to ir saistīti zināmi riski. Pastāv risks, ka audzēkņi izmantos šādas jaunas prasmes neatbilstošā veidā (piemēram, lai kiberterorizētu citus audzēkņus). Lēti viltojumi ļauj audzēkņiem, piemēram, pievienot citas personas seju kompromitējošam fotoattēlam un izplatīt to kā "īstu" fotoattēlu. Tādas pašas bažas jāņem vērā, arī liekot audzēkņiem manipulēt ar attēliem, lai parādītu, kā tas izdarāms. Ir svarīgi galvenokārt pievērsties pasākumiem, ko audzēkņi var īstenot, lai novērstu dezinformāciju (virzība uz risinājumu).

Kas ir faktu pārbaude?

Kā minēts šo pamatnostādņu definīciju sadaļā, faktu pārbaude ir process, kurā noskaidro, vai informācija ir patiesa vai nepatiesa. To var veikt attiecībā uz jebkura veida medijiem (piemēram, gan tekstam, gan vizuāliem attēliem). Lai noteiktu, vai informācija ir uzticama, var uzdot šādus jautājumus. *Kas ir autors? Kādi ir pierādījumi, un ko vēsta citi ticami avoti, kā arī — kas ir ticami avoti?* Veicot faktu pārbaudi, noder arī teksta meklēšana un apgrieztā attēlu meklēšana. Šāda meklēšana var palīdzēt noteikt, vai teksts ir precīzs, vai ar attēlu ir veiktas manipulācijas, un/vai tas ir izrauts no konteksta. Faktu pārbaude ir noderīga gan pirms, gan pēc informācijas publicēšanas.

Apsveriet šādas pieejas...

- Iepazīstināt audzēkņus ar attiecīgo vietējo faktu pārbaudītāju vai starptautisko faktu pārbaudītāju tīmekļvietnēm, ja tās ir pieejamas jūsu valodā.
- Uzaicināt vieslektoros uz klasi/skolu, lai runātu par dezinformāciju un faktu pārbaudi.
- Parādīt audzēkņiem (atbilstoši vecumam) tiešsaistes videoklipus, kuros izskaidrota dezinformācija un faktu pārbaude. Uzdodiet audzēkņiem salīdzināt un pretnostatīt videoklipus.
- Uzzināt, kuras vietējās, valsts vai starptautiskās NVO var piedāvāt palīdzību faktu pārbaudes apgūvē, un sazināties ar tām. Arvien vairāk NVO specializējas šajā jomā, un daudzas no tām strādā ar skolām.
- Piedalīties ar savas skolas vai klases pārstāvjiem valsts un starptautiskos pasākumos, piemēram, Starptautiskajā faktu pārbaudes dienā (parasti notiek aprīļa sākumā). Šī saite novirzīs jūs uz informāciju jūsu valodā.

9. darbības plans. Iesaistīšanās faktu pārbaudē

Uzdodiet audzēkņiem pārbaudīt faktus medijos konkrētā dienā vai nedēļā, lai tie būtu aktuāli. Jums būs jānorāda audzēkņiem, kā piekļūt dažiem avotiem, kurus esat iepriekš norādījis(-usi). Veicot šo darbu, audzēkņi var uzdot sev — neatkarīgi no tā, vai tas tiek veikts individuāli vai nelielās grupās, — turpmāk norādītos jautājumus.

- KĀDIEM avotiem es varu / mēs varam uzticēties?
- KUR es varu / mēs varam atrast šos avotus?
- KĀDAS emocijas informācija mēģina izraisīt, ja tādas var rasties?
- KĀ šī informācija ietekmē manas/mūsu izjūtas un uzskatus (tātad vai manā/mūsu gadījumā tā iedarbojas, un, ja ne, kāpēc)?
- KĀ es varu / mēs varam atbildīgā veidā kopīgot šo informāciju ar citiem lietotājiem?
- KĀPĒC šis raksts tika uzrakstīts, un kāds bija tā mērķis?
- KĀDIEM lasītājiem šis raksts tika izveidots (mērķgrupa)?
- KĀ es varu / mēs varam pārbaudīt, vai šī informācija ir patiesa vai nepatiesa?
- Ja tas ir ziņu raksts, KĀ tas piesaista cilvēku uzmanību (piemēram, treknas krāsas, spilgti attēli, lieli virsraksti, izsaukuma zīmes)?

Kas ir atspēkošana?

Atspēkošana notiek pēc fakta, proti, pēc nepatiesas informācijas, parādīšanās. Mērķis ir izlabot nepatiesu informāciju un neļaut citiem noticēt informācijai, kas ir pārbaudāmi nepatiesa. Tie, kuri lasa vai redz informāciju, “redz cauri” tam, kas tiek izklāstīts kā fakts un/vai patiesība. Faktu pārbaudes stratēģijas var izmantot, lai atspēkotu maldinošu informāciju un dezinformāciju.

Kas ir iepriekšēja atspēkošana?

Iepriekšēja atspēkošana ir process, kurā cilvēki tiek iepriekš brīdināti, ka viņi kļūs par nepatiesas informācijas mērķi. Tās pamatā ir argumentācija, ka “unce profilakses tomēr ir labāka nekā mārciņa ārstēšanas”. Iepriekšēju atspēkošanu var iemācīt audzēkņiem, iepriekš sniedzot viņiem faktisku un padziļinātu informāciju par konkrētu tēmu un pēc tam iepazīstinot ar esošo dezinformāciju par šo pašu tēmu. Audzēkņiem var arī iepriekš pateikt, kāda veida dezinformāciju viņi var gaidīt.

Apsveriet šādas pieejas...

- Jautāt audzēkņiem, kādu veidu baumas un tenkas viņiem ir zināmas (un par kurām viņi ir gatavi pastāstīt, nerādot ar pirkstu). Pajautājiet, kāpēc ir tik grūti tās atspēkot.
- Sarunas ar kolēģiem par dezinformācijas kampaņu veidiem, ko viņi var gaidīt, būs vērstas uz galvenajiem sociālajiem jautājumiem turpmākajā periodā. Kāda veida dezinformāciju viņi gaida? Izstrādājiet dažas ar atspēkošanu saistītas aktivitātes, kuras aptver vairākas tēmas.

10. ieteikums. Darbs ar audzēkņiem pie iepriekšējas atspēkošanas un atspēkošanas

Kā skolotājam/pedagogam, kurš strādā ar atspēkošanas un iepriekšējas atspēkošanas jautājumiem, ir vajadzīgas labas klases pārvaldības prasmes, jo audzēkņi, iespējams, tic daļai no izplatītās nepatiesās informācijas. Lai novērstu audzēkņu pretestību un nevēlēšanos iesaistīties, kā minēts sadaļā “*Situācijas apraksts*”, jūs, iespējams, vēlēšities sākt ar jautājumiem, ko audzēkņi uzskata par samērā nepretrunīgiem. Sākotnēji tie var ietvert nepatiesu informāciju, baumas vai tenkas, kas tika izplatītas ilgi pirms audzēkņu nākšanas pasaulē (piemēram, morālā panika par raganām viduslaikos), vai nepatiesa informācija, kas ir tālu no viņu pašu realitātes (dažās valstīs — mīts, ka, ēdot krabju gaļu, bērns kļūs nerātns). Šīs nepatiesās informācijas atspēkošana, ņemot vērā visas pagātnes un zinātniskās zināšanas, ir salīdzinoši vienkārša un neapdraud audzēkņus. Noderīga darbība ir uzdot audzēkņiem atspēkot šādu informāciju, pamatojoties uz pierādījumiem un zinātni.

Tiklīdz audzēkņi ir izpratuši atspēkošanas būtību, viņiem var arī lūgt iepriekš atspēkot informāciju gadījumā, ja tā parādīsies vēlreiz. Viņiem var arī jautāt, vai pieejas, ko viņi izmantoja atspēkošanai un iepriekšējai atspēkošanai, ir līdzīgas vai atšķirīgas.

Informācijas ticamības novērtēšana un likumīgu avotu identificēšana un izmantošana

Ko tas nozīmē, un kāpēc tas ir svarīgi?

Faktu pārbaude, atspēkošana un iepriekšēja atspēkošana ir saistītas ar (audzēkņu) spēju spriest par informācijas precizitāti, izmantot likumīgus avotus un domāt par informāciju kritiskā veidā. Audzēkņiem tiek piedāvāts miljoniem atbilžu uz katru iedomājamo jautājumu, un var būt sarežģīti palīdzēt viņiem nošķirt faktus, viedokļus un dezinformāciju (un maldinošu informāciju). Darbs ar audzēkņiem, lai palīdzētu viņiem orientēties digitālajā pasaulē, noteikti ir sarežģīts uzdevums, bet tā arī ir iespēja uzsvērt priekšrocības, ko sniedz prasme tiešsaistē atrast precīzu un izglītojošu informāciju. Sniegt audzēkņiem rīkus ticamas informācijas noteikšanai nozīmē iedot viņiem "atslēgas" uz vērtīgu informācijas pasauli. Tas arī nozīmē, ka viņiem ir nepieciešama pamatzpratne par to, kā tiek veidota un izplatīta dezinformācija.

Izpratne par dažādiem dezinformācijas aspektiem

Dezinformācijas tehniskie aspekti

Lielākā daļa audzēkņu zina, kā izmantot digitālās ierīces, bet nezina, kā tās lietot atbildīgi vai kā mūsdienu tehnoloģijas atvieglo dezinformācijas izplatīšanu. Piemēram, mākslīgais intelekts (MI) ir spēcīgs instruments dezinformācijas un maldinošas informācijas novēršanai, taču to var izmantot arī ļaunprātīgi, lai radītu dziļviltojumus. Botu tīkli var izplatīt neprecīzu informāciju tiešsaistē. Izpratne par dezinformācijas tehniskajiem aspektiem sniedz ieskatu, kā dezinformācija patiešām darbojas.

10. darbības plans. Dezinformācijas tehnoloģisko aspektu apspriešana ar audzēkņiem

Varat sākt, vienkārši pajautājot klasē, vai audzēkņi uzskata, ka ar digitālajām ierīcēm saistītā tehnoloģija var efektīvi izplatīt dezinformāciju, un kāpēc viņi tā domā. Tādējādi var izveidot bāzes līniju, no kuras sākt darbu. Tas var arī palīdzēt kļiedēt mītus un maldīgus priekšstatus. Šāda veida aktivitātes var tikt īstenotas jau sākumskolā.

Apsveriet šādas pieejas...

- Jautāt audzēkņiem, vai viņi zina, kā darbojas algoritmi, klikšķesma un boti (tehnoloģiju ziņā).
- Uzdod audzēkņiem veikt pētījumus (nevis sniegt atbildes uz iepriekš minēto). Uzdod viņiem, piemēram, pieslēgties tiešsaistē un atrast 1–2 īsus videoklipus, kuros, viņuprāt, šie jautājumi ir labi izskaidroti. Atlasiet vienu vai divus, ko parādīt klasei.
- Aplūkot arvien populārākās tiešsaistes izglītojošās spēles, kas sniedz audzēkņiem un citiem ieskatu dezinformācijas darbībā.

Dezinformācijas ētiskie aspekti

Papildus dezinformācijas tehnoloģiskajiem aspektiem, dezinformācijas ētisko aspektu apspriešana ar audzēkņiem var sniegt pilnīgāku priekšstatu ne tikai par to, kā dezinformācija darbojas, bet arī par to, kā dezinformācija var būt kaitīga, kādu veidu kaitējumu tā var nodarīt indivīdiem un sabiedrībai, un par viņu pašu pienākumiem digitālajā jomā, jo īpaši viņu pienākumu neizplatīt dezinformāciju un brīdināt citus par to.

11. ieteikums. Cilvēktiesību izziņāšana

Apspiežot cilvēktiesību jautājumus, piemēram, preses brīvību, vārda brīvību un informācijas brīvību, kā arī to, kā un kāpēc sociālo mediju platformas veido saturu, var sniegt audzēkņiem plašāku ieskatu dezinformācijā un ar tās izplatīšanu saistītajās problēmās.

Varat izmantot dažādas diskusiju, dialoga un refleksijas metodikas, lai mudinātu audzēkņus aktīvi iesaistīties mācību priekšmeta izpētē. Piemēram, aiciniet audzēkņus apspriest priekšrocības un trūkumus, kuri saistīti ar noteiktu personu darbības aizliegšanu sociālajos medijos vai noteikta satura bloķēšanu. Kāda ir viņu nostāja šajā jautājumā? Kādus argumentus viņi izmanto? Jūs varat sniegt atgriezenisko saiti par noteiktu pasākumu likumību, lai apturētu dezinformāciju. Tas nozīmē, ka jāprecizē, kas ir likums.

Apsveriet šādas pieejas...

- Aplūkot nesēnās ES politikas iniciatīvas dezinformācijas izplatības ierobežošanai (piemēram, [ES 2022. gada dezinformācijas prakses kodeksu](#)⁷, [Digitālo pakalpojumu aktu](#)⁸ un [Digitālo tirgu aktu](#)⁹).
- Aicināt audzēkņus izteikt viedokli par iepriekš minētajām iniciatīvām (īpaši vidusskolniekiem), veicot darbu vai nu nelielās grupās, vai kopā visai klasei.
- Uzdot audzēkņiem vispirms aplūkot reklāmas un jautāt, ko reklāmdevēji vēlas paveikt un kāpēc. Vai tas atšķiras no dezinformācijas? Kādā veidā?
- Jautāt audzēkņiem, kur viņi novelk robežu, kad runa ir par vārda brīvību. Vai jāatļauj jebkāda vārda brīvība, pat ja tā ir pārbaudāmi nepatiesa un nodara kaitējumu?
- Izstrādāt kampaņu kopā ar audzēkņiem, lai brīdinātu citus skolas locekļus par tā brīža izplatītākajām dezinformācijas izpausmēm.

Dezinformācijas ekonomika

Kā minēts sadaļas sākumā, dezinformācijas izplatīšana var sniegt ekonomisku labumu. Varat sākt, jautājot audzēkņiem, kuri uzņēmumi varētu izvēlēties viņu vecuma grupu kā attiecīgās informācijas mērķi.

11. darbības plans. Diskusijas par dezinformācijas ekonomiku

Varat sākt ar pārdomas veicinošu vingrinājumu, kurā jautājat audzēkņiem par viņu hobijiem, interesēm un viedokļiem. Ņemot vērā to, kas viņiem patīk un kas nepatīk, pajautājiet audzēkņiem, kurš varētu būt ieinteresēts tirgvedībā pievērsties tieši viņiem. Ko šie uzņēmumi vai organizācijas cer paveikt? Kā tas tiek paveikts? Kā sociālo mediju algoritmi tiem palīdz mērķu sasniegšanā? Šādu darbu var veikt, piemēram, kā ideju apmaiņu vai vispirms nelielās grupās.

Apsveriet šādas pieejas...

- Jautāt audzēkņiem, vai viņi izmanto e-komerciju. Vai, to izmantojot, viņi ir saskārušies ar kādu maldināšanu? Kāda veida maldināšanu? Kāpēc uzņēmumiem būtu jāizmanto maldināšana?
- Vaicāt audzēkņiem, kuri uzņēmumi varētu izvēlēties viņus kā mērķauditoriju, īstenojot tirgvedības pasākumus. Ja audzēkņi vēlas, viņi var runāt arī par savu pieredzi.
- Jautāt audzēkņiem, vai viņi zina, kas ir pikšķerēšana. Paskaidrojiet, ja viņi nezina. Kāds ir pikšķerēšanas nodarītais kaitējums?
- Jautāt audzēkņiem, vai viņi zina, kā sociālo mediju platformas pelna naudu. Paskaidrojiet, ja viņi nezina. Jautāt audzēkņiem, vai viņi zina, kas ir algoritms. Paskaidrojiet, ja viņi nezina. Vai viņi var iedomāties algoritmu izmantošanas ietekmi, lai personalizētu tiešsaistes pieredzi, tostarp rādītu personalizētas reklāmas indivīdiem un sabiedrībai? Un viņiem un viņu vienaudžiem?

⁷ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/code-practice-disinformation>

⁸ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/digital-services-act-package#:~:text=The%20Digital%20Services%20Act%20and%20level%20playing%20field%20for%20businesses>

⁹ https://competition-policy.ec.europa.eu/sectors/ict/dma_en

Daži dezinformācijas kognitīvie un emocionālie aspekti

Daļējs iemesls, kāpēc var būt grūti pārliecināt cilvēkus, ka noteikta informācija ir nepatiesa, ir saistīta ar kopīgiem kognitīviem un emocionāliem, tomēr ļoti cilvēciskiem mehānismiem, kas var padarīt mūs noturīgus pret korektīvu informāciju. Faktu un patiesības izklāsti bieži vien nespēj pārliecināt cilvēkus, ka viņu uzskati ir kļūdaini. Daudzi no mums arī neuzskata, ka esam īpaši uzņēmīgi pret dezinformāciju. Tāpēc ir ļoti svarīgi, lai jaunieši attīstītu atvērtu domāšanas veidu, pieņemtu, ka realitātei ir daudz slāņu un ka uz sarežģītiem jautājumiem nav vienkāršu atbilžu.

5. izcēlums. Galvenie kognitīvie un emocionālie mehānismi, kas var neļaut (jauniem) cilvēkiem pieņemt pierādījumus, kas ir pretrunā viņu viedoklim

Nepieciešamība pēc piederības un sociālās identitātes: mēs visi esam indivīdi ar saviem individuālajiem uzskatiem un vērtībām, taču mēs esam arī sabiedriskas būtnes, kurām ir spēcīga vajadzība piederēt kādām sociālajām grupām. Šī piederība sociālajām grupām mums sniedz daudz ieguvumu, un parasti esam gatavi kaut ko upurēt (tostarp ignorējot pierādījumus, ar kuriem tiek apšaubīti mūsu uzskati), lai saglabātu savu grupas identitāti.

Tieksme gūt apstiprinājumu savam viedoklim un nevēlēties atzīt neobjektivitāti: tieksme gūt apstiprinājumu savam viedoklim — visu vecumu cilvēkiem ir neapzināta psiholoģiska vēlme gūt apstiprinājumu saviem uzskatiem, nevis atzīt informāciju, kas varētu būt pretrunā viņu uzskatiem vai tos sarežģīt. Nevēlēšanās atzīt neobjektivitāti — cilvēka tieksme ignorēt vai noraidīt informāciju un apgalvojumus, kas apšaubā viņa uzskatus, pat ja tie ir acīmredzami patiesi.

Viltus vienprātības efekts: (jauni) cilvēki mēdz pārvērtēt to, cik daudz citu cilvēku līdzdala savu (kļūdaino) pārliecību.

Piebidrošanās efekts: tiek sekots kādai idejai vai pārliecībai, jo šķiet, ka visi tā dara.

Naivais reālisms: cilvēka tieksme uzskatīt, ka mēs esam racionāli, objektīvi un bez aizspriedumiem, kad interpretējam apkārt redzēto, bet ka citi cilvēki ir neracionāli, neobjektīvi vai nepareizi informēti.

Nepārtrauktas ietekmes efekts: parādība, kā rezultātā diskreditētā (dez)informācija turpina ietekmēt mūsu uzvedību un uzskatus. Cilvēki turpina paļauties uz maldinošu informāciju, interpretējot informāciju, argumentējot un pieņemot spriedumus. Ir konstatēts, ka tas īpaši attiecas uz savvērestības teorijām (sk. izcēlumu par savvērestības teorijām).

12. darbības plans. Diskusijas par savvērestības teorijām

Uzdodiet audzēkņiem vispirms tiešsaistē izpētīt savvērestības teoriju būtību un novirziet viņus (nepieciešams skolotāju sagatavošanās darbs) uz vecām savvērestības teorijām, kas lielā mērā vairs neizraisa pretrunas mūsdienu pasaulē. Kas izplata šādas teorijas? Kā tās tiek izplatītas? Kāpēc tās tika izplatītas — kādiem mērķiem? Kādas bija sekas? Kāda nozīme bija baumām, tenkām un aizspriedumiem? Šis pašatklāsmes process var sniegt dziļāku ieskatu.

Lūdziet audzēkņiem noteikt, kas ir kopīgs visām šīm savvērestības teorijām. Pie kādām emocijām tās apelē?

Pēc tam pajautāiet audzēkņiem, kā šīs savvērestības teorijas atšķiras no vairuma citas dezinformācijas.

Pajautāiet audzēkņiem, kā atšķirt patiesas savvērestības (tādas patiešām pastāv) no tām, kurām patiesībā nav nekāda reāla pamata.

Brīdinājuma piezīme: diskusijas par savvērestības teorijām

Savvērestības teorijas ir īpašs dezinformācijas veids, un tās var būt īpaši noturīgas pret apstrīdēšanu, pamatojoties uz faktiem un pierādījumiem. To būtības dēļ savvērestības teorijas ir grūti atspēkot. Tās arī īpaši var izraisīt parādību, ko dēvējam par nepārtrauktas ietekmes efektu. Tāpēc diskusijām ar audzēkņiem par savvērestības teorijām bieži jāpievērš rūpīgāka uzmanība.

Savvērestības teoriju galvenie aspekti parasti ir šādi:

- centieni manipulēt ar viedokļiem un uzskatiem;
- tie nav vienkārši nepatiesas informācijas elementi, bet ir saistīti ar plašāku sabiedrības skatījumu par labo un sliktu pasaulē;
- tajās parasti ir identificēti upuri (bieži vien attiecīgo indivīdu sociālā grupa) un vainīgie (citas personas);
- bieži cenšas stiprināt indivīda piederības izjūtu grupai ("mēs pret viņiem") un netieši pauž aicinājumu rīkoties;
- vairo par negatīviem notikumiem neskaidras, slēptas un slepenas "realitātes" un organizācijas;
- pieņem, ka ietekmīgas cilvēku grupas slēpj informāciju no mums un cenšas nodarīt kaitējumu;
- bieži sajauc faktus kopā ar meliem efektīvākai iedarbībai;
- apelē pie emocijām un ir noturīgas pret jebkādiem pierādījumiem;
- var radīt ekonomisku vai politisku peļņu tiem, kuri izplata nepatiesas savvērestības teorijas.

8. Digitālās pratības novērtēšana skolā un klasē: konkrēti norādījumi skolotājiem un pedagogiem

Audzēkņu izglītības progresa novērtēšana ir Eiropas skolu realitātes neatņemama daļa un viens no svarīgajiem uzdevumiem, kas jums kā skolotājam/pedagogam jāveic. Tas attiecas arī uz audzēkņu digitālās pratības līmeņa novērtēšanu.

Tā kā digitālā pratība ir salīdzinoši jauna izglītības joma, tas var būt sarežģīts uzdevums. Ar digitālo pratību saistītās kompetences aptver zināšanas, attieksmi un prasmes. Tāpēc jebkuram visaptverošam audzēkņu novērtējumam jābūt daudzpusīgam un jāietver visu trīs minēto aspektu vērtējumi. Ar digitālo pratību saistīto meistarību un progresu var vislabāk aplūkot gan no (gala) rezultātu, gan procesa viedokļa. Turklāt meistarības un progresa novērtēšanā patiesu atšķirību var radīt tas, ja digitālā pratība tiks mācīta dažādu mācību priekšmetu kontekstā (transversālā veidā), nevis kā atsevišķs priekšmets.

Ko var un ko vajadzētu novērtēt?

Digitālās pratības pamatelements ir kritiskā domāšana, jo tā ļauj audzēkņiem veicināt noturību digitālajā vidē, kur līdzās uzticamai informācijai cirkulē sagrozītas un nepatiesas ziņas. Galvenais jautājums, kas ikvienam skolotājam jāuzdod, — vai audzēkņiem ir nepieciešamās zināšanas, prasmes un attieksme, lai efektīvi orientētos viņu digitālajā pasaulē.

Jauniešu digitālo pratību var novērtēt pēc šādiem aspektiem: 1) spēja nošķirt faktus no viedokļiem, 2) spēja identificēt manipulatīvas stratēģijas, 3) spēja pārbaudīt faktus tiešsaistē, 4) spēja noteikt izmantojumu un veidot informāciju kritiskā, konstruktīvā un radošā veidā un 5) spēja efektīvi izmantot digitālās ierīces.

12. ieteikums. Komunikācija ar kolēģiem

Uzziniet, kā jūsu kolēģi novērtē digitālo pratību un kādu veidu rīkus viņi izmanto. Daži rīki, iespējams, ir uzticamāki un precīzāki nekā citi.

Novērtēšanas prakses veidi

Ir daudz veidu, kā novērtēt skolēnus, veicinot digitālo pratību izglītības jomā. Izplatītākie meistarības un progresa novērtēšanas veidi ir zināšanu un prasmju pārbaudes, jūsu veiktā izvērtēšana un audzēkņu pašvērtējumi, kā arī pārbažu vai mācību pieredzes rezultātu aplūkošana. Lai gūtu patiesu priekšstatu par to, kā audzēkņiem veicas, iespējams, vēlēšities izmantot pārbažu un citu veidu vērtējumu kombināciju. Audzēkņu digitālās kompetences novērtēšanai jau ir daudz resursu un uzticamu novērtēšanas rīku. Daži no tiem ir minēti **6.–8. izcēlumā**. Šādi rīki ļauj novērtēt, piemēram, pieaugušo un audzēkņu zināšanas un prasmes, lai kritiski analizētu, salīdzinātu un izvērtētu tiešsaistes informācijas ticamību un uzticamību.

13. ieteikums. Audzēkņu kompetenču novērtēšana

Novērtējot audzēkņu kompetences, kas saistītas ar digitālo pratību, izmantojiet slēgta tipa un atvērta tipa jautājumu un īsu eseju kombināciju.

Audzēkņu **zināšanu** novērtēšana var ietvert pārbaudes jautājumus, kuros audzēkņiem tiek lūgts norādīt ticamus tiešsaistes avotus par dažādām tēmām, aprakstīt atšķirību starp viedokli izsakošu rakstu un nopietna rakstura ziņām, nošķirt **mediju speciālistus un pilsoniskās sabiedrības žurnālistiku** un aprakstīt, kā algoritmi var ietekmēt meklēšanu.

Audzēkņu digitālās pratības **prasmes** var pārbaudīt novērtējumos, kuros audzēkņi tiek aicināti identificēt informāciju, kas paredzēta maldināšanai un manipulēšanai salīdzinājumā ar neitrālu vai līdzsvarotu informāciju, vai noteikt, kas ir pierādījums konkrētam apgalvojumam, analīzei vai spriedumam. Tas var ietvert novērtējuma jautājumus, kuros audzēkņiem tiek lūgts novērtēt, cik uzticami viņiem šķiet dažādi raksti, virsraksti vai ieraksti sociālajos medijos (skatiet piemēru **6. izcēlumā**), un pēc tam viņu "vērtējumus" var izmantot, lai apspriestu, kā uzlabot audzēkņu prasmes.

6. izcēlums. Piemērs novērtējumam, kurā tiek pārbaudīta audzēkņu spēja identificēt manipulātīvus virsrakstus

- Patiesība vai falsifikācija? Pasvītrojiet variantu "patiesība" vai "falsifikācija" pēc turpmāk norādītajiem virsrakstiem.
 - Valdība manipulē ar sabiedrības uztveri par gēnu inženieriju, lai cilvēki labāk pieņemtu šādas metodes (patiesība vai falsifikācija)
 - Attieksme pret ES lielākoties ir pozitīva gan Eiropā, gan ārpus tās (patiesība vai falsifikācija)
 - Dažas vakcīnas satur bīstamas ķīmiskas vielas un toksīnus (patiesība vai falsifikācija)
- Lūdzu, pamatojiet savas atbildes uz 1. jautājumu — kāpēc, jūsaprāt, virsraksti ir patiesība vai falsifikācija? Kā uzzināt, vai virsraksti ir pareizi vai maldinoši?

Piezīme: 1.a un 1.c virsraksts ir falsificēts, un 1.b virsraksts — patiesas ziņas virsraksts. 1.a un 1.c piemērs ir savvērestības teoriju piemērs. 1.c virsraksts ir emocionāli manipulatīvs. Labs veids, kā noskaidrot, kas ir pareizi, ir jautāt ekspertam vai pārbaudīt faktus citos uzticamos avotos.

Audzēkņu faktu pārbaudes **prasmes** var novērtēt, liekot izpildīt uzdevumus, kuros audzēkņiem jālasa, vienlaikus meklējot informāciju¹⁰, un kuros tiek pārbaudīta viņu spēja veikt apgriezto attēlu meklēšanu un teksta meklēšanu ar vairākām meklētājprogrammām un spēja atspēkot dezinformāciju (piemēram, vērtējot sarežģītības līmeni). Audzēkņu prasmes identificēt attēlus, ar kuriem ir veiktas manipulācijas, un dziļviltojumus var novērtēt, pārbaudot, cik lielā mērā viņi prot izmantot digitālos resursus maldinošas informācijas atspēkošanai.

Arī audzēkņu problēmu risināšanas prasmes var novērtēt dažādos veidos. Varat sniegt "dezinformācijas scenārijus" un lūgt audzēkņiem rast risinājumus. Tas var ietvert jautājumus par to, kā viņi pārbaudītu faktus, iepriekš atspēkot vai atspēkot dezinformāciju un novērtētu šo darbu (tā var būt eseja, stratēģija vai pat kāda vēl radošāka izpausme).

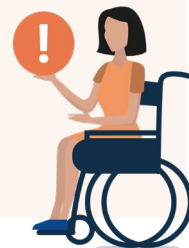
7. izcēlums. Piemērs novērtējuma jautājumiem, ar kuriem pārbauda audzēkņu prasmes veikt meklēšanu tiešsaistē, izmantojot lasīšanu, vienlaikus meklējot informāciju¹¹

Lūdzu, veltiet aptuveni 8 minūtes šā uzdevuma izpildei.

Jūs pētāt globālās sasilšanas jautājumu un ieraugāt šādu tīmekļvietni: <https://friendsofscience.org>. Lūdzu, izlemiet, vai šī tīmekļvietne ir uzticams informācijas avots par globālo sasilšanu. Varat arī atvērt jaunu cilni un veikt meklēšanu internetā, ja tas palīdz.

- Vai šī tīmekļvietne ir uzticams avots, lai uzzinātu vairāk par globālo sasilšanu?
 - Jā
 - Nē
- Paskaidrojiet savu atbildi, atsaucoties uz pierādījumiem, kas iegūti no izmantotajām tīmekļvietnēm. Noteikti norādiet citēto tīmekļvietņu vietražus URL.

[atvērts lauks atbildei]

¹⁰ Lasīšana, vienlaikus meklējot informāciju, būtībā ir darbība, lai pārbaudītu lasīto jau lasīšanas procesa laikā.

¹¹ Avots: Wineburg, S., Breakstone, J., McGrew, S., Smith, M. D. un Ortega, T. (2022). "Lateral reading on the open Internet: A district-wide field study in high school government classes", Journal of Educational Psychology. Iepriekšēja tiešsaistes publikācija. <https://doi.org/10.1037/edu0000740>

Audzēkņu digitālās prasības **prasmes** var novērtēt arī šādi:

- pārbaudot viņu spēju nošķirt reklāmas no ziņām vai spēju identificēt ticamus avotus, pētot konkrētu sociālo problēmu. Pat ja audzēkņi ikdienā izmanto digitālos rīkus, viņiem var trūkt prasmju, lai pārbaudītu faktus. Tāpēc daļa no novērtējuma var būt paredzēta tam, lai pārbaudītu audzēkņu spēju izmantot digitālās ierīces, piemēram, pētot alternatīvus uzskatus, atspēkojot nepatiesību un veicot informācijas meklēšanu tiešsaistē (sk. piemēru **7. izcēlumā** iepriekš);
- izmantojot portfeļu metodi. Audzēkņu izpratne par to, kā tiek radītas tā dēvētās viltus ziņas, var tikt veidota, lūdzot audzēkņiem pašiem izveidot viltus tvītu vai viltus ziņu rakstu un pēc tam apspriest, kā viņi varētu manipulēt ar lasītājiem (šis process rūpīgi jāpārtrauc iepriekš minēto iemeslu dēļ).

Var novērtēt arī audzēkņu **attieksmi** pret tiešsaistes informāciju. Ir svarīgi, lai audzēkņi, izmantojot tiešsaistes informāciju, nebūtu "naivi". Daudzi cilvēki uzskata, ka ir "imūni" pret dezinformāciju, un uzticas avotiem, kurus viņi pazīst. Tāpēc ir svarīgi novērtēt, cik lielā mērā viņi uzskata tiešsaistes informāciju par ticamu. Audzēkņiem arī jāapzinās, cik svarīgi ir piekļūt uzticamai informācijai. Šādus aspektus var novērtēt, lūdzot audzēkņiem sniegt vērtējumu tam, cik, viņuprāt, uzticama ir tiešsaistes informācija, skalā no "visa" līdz "nekas", kā arī atbildēt uz jautājumu, kurā audzēkņiem lūdz novērtēt, cik svarīgi viņiem ir piekļūt uzticamām ziņām (sk. **8. izcēlumu** turpmāk). Produktīva **attieksme**, kas saistīta ar digitālo prasību, izpaužas tā, ka audzēkņi apšaubā tiešsaistes informācijas patiesumu, bet **attiecas** pozitīvi pret piekļuvi uzticamām ziņām.

8. izcēlums. Piemēri novērtējumiem, kuros tiek pārbaudīta audzēkņu attieksme pret informāciju¹².

1. Cik daudz no internetā pieejamās informācijas jūs uztverat kā uzticamu?

Visu ----- Neko

2. Cik svarīgi jums ir izmantot uzticamas ziņas?

Vispār nav svarīgi ----- Ļoti svarīgi

3. Es uzskatu, ka saistībā gandrīz ar ikvienu jautājumu ir daudz nepareizu virzienu, bet tikai viens pareizais virziens.

Pilnīgi piekřītu ----- Pilnīgi nepiekřītu

4. Nevajadzētu ņemt vērā pierādījumus, kas ir pretrunā jūsu iedibinātajiem uzskatiem.

Pilnīgi piekřītu ----- Pilnīgi nepiekřītu

5. Es uzskatu, ka cilvēkiem dažādās sabiedrībās var būt atšķirīga uztvere par labo un sliktu un ka tas ir pieņemami.

Pilnīgi piekřītu ----- Pilnīgi nepiekřītu

6. Cilvēkiem vienmēr jāņem vērā pierādījumi, kuri ir pretrunā viņu uzskatiem.

Pilnīgi piekřītu ----- Pilnīgi nepiekřītu

Piezīme: 1. jautājumā tiek noteikts, vai audzēkņi pret tiešsaistes informāciju izturas naivi un skeptiski, 2. jautājumā tiek vērtēta audzēkņu attieksme pret uzticamām ziņām, 3. jautājumā — dogmatisms, 4. jautājumā — pretošanās faktiem, 5. jautājumā — elastīga domāšana, bet 6. jautājumā — domāšana bez aizspriedumiem.

¹² Piemēri, kurus snieguši Nygren, T. un Guath, M. (2022.). "Students Evaluating and Corroborating Digital News", Scandinavian Journal of Educational Research, 66(4), 549-565. doi:10.1080/00313831.2021.1897876; Roozenbeek, J., Maertens, R., Herzog, S. M., Geers, M., Kurvers, R. H., Sultan, M. un van der Linden, S. (2021.). "Susceptibility to misinformation is consistent across question framings and response modes and better explained by open-mindedness and partisanship than analytical thinking", Judgment and Decision Making. Pieejams presē.

Arī audzēkņu aktīva domāšana bez aizspriedumiem ir **attieksme**, ko ir svarīgi novērtēt, jo pozitīva attieksme pret jaunu pierādījumu un daudzveidīgu skatījumu pieņemšanu ir cieši saistīta ar cilvēku spēju orientēties dezinformācijā. To var novērtēt, veicot dažādas aktivitātes, novērojot, cik lielā mērā audzēkņi ir gatavi mainīt savu nostāju jautājumos, uzzinot, ka pārliecināši pierādījumi ir pretrunā viņu viedoklim. Ir svarīgi novērtēt arī audzēkņu **attieksmi** tiešsaistē un viņu sociālo mediju etiķeti. Tas ietver audzēkņu saziņas stilu aplūkošanu, piemēram, sadarbojoties ar citiem cilvēkiem tiešsaistē vai diskutējot ar viņiem. Šāds novērtējums var ietvert novērošanu, vai audzēkņi neveic personiskus uzbrukumus, apvainojumus, neizrāda necieņu un/vai nejutīgumu pret citu neveiksmēm.

14. ieteikums. Pārdomas par novērtēšanas būtību

Novērtēšanā netiek vērtētas tikai audzēkņu zināšanas par faktiem vai to, kas ir patiesi un nepatiesi un kas ir neobjektīvi un kas nav. Tā ietver arī novērtējumu tam, cik lielā mērā audzēkņiem piemīt kritisks domāšanas veids, vai viņi ir progresīvi domājoši, vai ir atvērti pierādījumiem par pretējo un aktīvi ieklausās. Šāda attieksme ir ļoti svarīga, lai audzēkņi kļūtu par atbildīgiem, aktīviem pilsoņiem.

Apsveriet šādas pieejas...

- Novērtēt audzēkņu zināšanas, attieksmi un prasmes gan pirms, gan pēc mācībām.
- Apvienot vairākus novērtēšanas rīkus, jo īpaši tos, kas ir atzīti par uzticamiem.
- Izmantot novērtēšanas rīkus, kas mēra zināšanas, attieksmi un prasmes.
- Sekot līdzi jauniem un labākiem novērtēšanas rīkiem, kas var sniegt labāku priekšstatu par audzēkņu meistarību un progresu, jo īpaši tāpēc, ka digitālās pratības joma strauji attīstās.
- Sniegt atgriezenisko saiti audzēkņiem par to, kurās jomās ir nepieciešami uzlabojumi, pamatojoties uz viņu kompetenču novērtējumu.
- Izmantot atvērtāka tipa jautājumus un uzdevumus, mudinot audzēkņus meklēt tiešsaistē pirms un pēc mācību stundām.
- Censties novērtēt, cik lielā mērā audzēkņi kritiski izturas pret informāciju, kas pēc būtības ir dogmatiska un noturīga pret pierādījumiem par pretējo (pretstats progresīvai domāšanai).
- Jautāt saviem kolēģiem, kā viņi novērtē tādas izpausmes kā progresīva un elastīga domāšana. Ja viņi to vēl nedara, apspriediet, kā ieviest šādu novērtējumu.

Brīdinājuma piezīme

Izmantojot dezinformācijas elementus novērtēšanas laikā, pārliecinieties, vai audzēkņi saprot, kura informācija ir patiesa un kura — nepatiesa. Citādi daži no viņiem var turpināt ticēt nepatiesai informācijai. Tas ir vēl svarīgāk, ņemot vērā "nepārtrauktās ietekmes efektu", kas apspriests 5. izcēlumā.

Pašu audzēkņu norādītos digitālās pratības vērtējumus var izmantot diskusijām, pārdomu procesam un novērojumiem. Paturot prātā, ka audzēkņi var būt pārāk pašpārliecināti un ne pārāk labi novērtēt savas zināšanas, prasmes un attieksmi, pašvērtēšanas metodi joprojām var izmantot, lai sniegtu svarīgu ieskatu viņu pašvērtējumā un iespējās pilnveidoties. Pašvērtējuma apgalvojumu piemēri ir sniegti turpmāk **9. izcēlumā**. Šie apgalvojumi ir iegūti no Eiropas Komisijas rīka DigCompSAT (pašvērtējuma rīks, kas minēts [DigComp 2.2. versijas atjauninājumā](https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC123226))¹³. Šis starptautiskais resurss var būt noderīgs jūsu darbā.

9. izcēlums. Piemēri digitālās pratības pašvērtējuma apgalvojumiem (DigComp 2.1; DigCompSAT).

- Es zinu, ka dažādas meklētājprogrammas var sniegt atšķirīgus meklēšanas rezultātus, jo tās ietekmē komerciāli faktori (zināšanas, vidēja līmeņa).
- Kad izmantoju meklētājprogrammu, protu izmantot tās papildu funkciju sniegtās priekšrocības (prasmes, vidēja līmeņa).
- Es zinu, kā atrast tīmekļvietni, kuru esmu apmeklējis iepriekš (prasmes, pamata līmeņa).
- Es zinu, kā atšķirt reklamēto saturu no cita satura, ko atrodu vai saņemu tiešsaistē (piemēram, atpazīt reklāmu sociālajos medijos vai meklētājprogrammās) (prasmes, vidēja līmeņa).
- Es zinu, kā noteikt tiešsaistes informācijas avota mērķi (piemēram, informēt, ietekmēt, izklaidēt vai pārdot) (prasmes, vidēja līmeņa).
- Es kritiskā veidā pārbaudu, vai tiešsaistē atrodama informācija ir uzticama (attieksme, vidēja līmeņa).
- Es zinu, ka daļa informācijas internetā ir nepatiesa (piem., viltus ziņas) (zināšanas, pamata līmeņa).

¹³ DigCompSAT <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC123226>

Rīks Digcomp 2.2¹⁴ sniedz arī veidus, kā novērtēt skolēnu prasmes, novērojot un vadot audzēkņu mācību procesus, veicot konkrētus ar digitālo pratību saistītus uzdevumus. Audzēkņu mācību novērtējumu var veikt, novērojot audzēkņu spēju risināt (sarežģītus) uzdevumus, viņu autonomijas līmeni un kognitīvo līmeni. Kompetenču novērošanai

nepieciešams izstrādāt attiecīgas iedaļas. Savā novērtējumā varat ņemt vērā uzdevuma sarežģītību, autonomijas līmeni, kognitīvo aspektu (sk. 1. attēlu) vai izstrādāt detalizētas rubrikas, apsverot ierosināto aktivitāti un konkrētos piešķirtos uzdevumus.

Līmenis	Uzdevumu sarežģītība	Autonomijas līmenis	Kognitīvais aspekts
Pamata	Vienkārši uzdevumi	Sniedzot gan norādījumus, gan zināmu autonomijas līmeni un sniedzot norādījumus, kad nepieciešams	Atceršanās
Vidējs	Precīzi definēti un ikdienišķi uzdevumi un saprotamas problēmas/uzdevumi, kā arī precīzi definētas un neikdienišķas problēmas	Individuāli/heatkarīgi un atbilstoši audzēkņa vajadzībām	Izpratne
Augstākais	Dažādi uzdevumi un problēmas / vispiemērotākie uzdevumi	Norādījumu sniegšana citiem / spēja pielāgoties citiem sarežģītā kontekstā	Izmantošana/izvērtēšana/veidošana

Jūs varat labāk noteikt, kas audzēkņiem ir nepieciešams, lai pilnveidotu un atbalstītu mācību procesu, piemēram, aplūkojot, vai audzēkņi ir izstrādājuši efektīvas meklēšanas metodes personiskiem nolūkiem (piemēram, lai pārlūkotu populārāko filmu sarakstu), izglītības nolūkiem (piemēram, lai pētītu dažādas vēsturisko notikumu interpretācijas) un profesionāliem nolūkiem (piemēram, lai atrastu atbilstošus darba sludinājumus). Varat arī noskaidrot, vai viņi zina, kā rīkoties informācijas pārpilnības situācijā (piemēram, saskaroties ar nepatiesas vai maldinošas informācijas pieaugumu slimības uzliesmojuma laikā), pielāgojot savas personiskās meklēšanas metodes un stratēģijas.

15. ieteikums. Audzēkņu pētniecības prasmju novērtēšana

Novērtējiet audzēkņu spēju veikt pētījumus par galvenajām digitālajām problēmām. Piemēram, dodiet audzēkņiem tiešsaistes izpētes uzdevumu, lai noteiktu tehnoloģiju veidus, ko izmanto lētu viltojumu un dziļviltojumu izgatavošanai. Šādas pētniecības prasmes dos labumu audzēkņiem visos mācību priekšmetos.

Apsveriet šādas pieejas...

- Uzdot audzēkņiem pašiem novērtēt viņu meistarības un progresu līmeni. Uzdot audzēkņiem arī izvirzīt savus mērķus saistībā ar viņu digitālās kompetences līmeni.
- Izmantot starptautiski izstrādātus satvarus, piemēram, DigComp 2.2¹⁵. Plānots, ka tas būs pieejams visās ES valodās.
- Izmantot salīdzinošus novērtējumus un portfeļu metodi.
- Mazās grupās veikt darba novērtēšanu parasti ietver gan grupas līmeņa, gan individuālu novērtējumu.
- Uzdot audzēkņiem izstrādāt pretējus vēstījumus attiecībā uz dezinformācijas kampaņām, kuru mērķauditorija ir noteiktas neaizsargātas kopienas. Kopā ar pārējiem audzēkņiem novērtējiet pretēju vēstījumu "spēku" (cik tie ir pārliecinoši un kāpēc).

¹⁴ Turpat.

¹⁵ <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC128415>

Efektīvu ar digitālo pratību saistītu izglītības pieeju novērtējums

Papildus audzēkņu kompetenču novērtēšanai vienmēr ir noderīgi zināt, vai jūsu mācīšanas pieejām ir tāda ietekme, kādu cerējāt sasniegt. Būtībā vienmēr ir iespējami uzlabojumi. Ja mācību stundai, blokam vai programmai ir bijusi kāda ietekme, audzēkņiem jāspēj uzrādīt uzlabotu sniegumu, atbildot uz dažiem no iepriekš izklāstītajiem novērtējuma jautājumiem, piemēram, par maldinošu virsrakstu identificēšanu vai faktu pārbaudi tiešsaistē, kad aktivitātes ir pabeigtas. Novērtēšana pirms darba sākšanas un pēc tam, kad tas pabeigts, sniegs svarīgu ieskatu šajā jautājumā. Ja izmantojat 6. un 7. izcēlumā ietvertos pārbaudes jautājumus, ar kuriem tiek novērtētas skolēnu zināšanas, prasmes un attieksme, tad varat redzēt, ko viņi ir iemācījušies un kas pēc mācību beigās viņiem joprojām sagādā grūtības.

Attiecīgi rodas jautājums: kā vislabāk novērtēt savu un/vai skolas digitālās pratības programmu (piemēram, kādus rīkus izmantot kādam nolūkam? Kādus aspektus var un vajadzētu izvērtēt? Kā piekļūt noderīgiem, uzticamiem rīkiem? Kuras personas iesaistīt izvērtēšanā?). Ir daudz veidu, kā novērtēt ietekmi, taču, iespējams, visefektīvākais veids ir izmantot derīgus un uzticamus audzēkņu mācību mērījumus. Aicinot audzēkņus novērtēt, kā viņi ir mācīti un ko viņi ir iemācījušies, var iegūt noderīgu informāciju, taču bieži vien pietrūkst precizitātes, jo īpaši, ja audzēkņu atbildes nav anonīmas. Viņiem var arī šķist, ka pastāv normatīvs spiediens reaģēt noteiktā veidā (vēlme sociāli iekļauties). Tāpēc ir ļoti svarīgi, lai gan tas ir sarežģīti, izvērtēt izglītības ietekmi digitālās pratības veicināšanā.

Ja jums ir šāda iespēja, jums un jūsu kolēģiem var būt lietderīgi izstrādāt sīkāku novērtējumu sadarbībā ar pētniekiem, kuri vēlas uzzināt vairāk par digitālo pratību praksē.

16. ieteikums. Sadarbība ar universitātēm

Lai gan tas var būt laikietilpīgi skolotājiem/pedagogiem, universitātes bieži meklē iespējas uzdot saviem mācībspēkiem vai maģistrantiem novērtēt (digitālās pratības) programmas. Jums un skolai var būt noderīgi sazināties ar vietējo universitāti (piemēram, tās komunikāciju nodaļu) un lūgt sadarbību. Galīgais mērķis ir uzlabot digitālās pratības mācīšanas veidu skolā, kā arī digitālās pratības novērtēšanas procesu. Dažkārt arī NVO ir šādas zināšanas.

Apsveriet šādas pieejas...

- Saruna ar skolas direktoru par sadarbību ar vietējo universitāti vai NVO, lai novērtētu, kā skolā tiek mācīta digitālā pratība.
- Tiešsaistes izpēte, kāda veida vērtēšanas rīki skolai varētu būt pieejami bez maksas vai par ļoti zemu maksu.
- ES rīka SELFIE¹⁶ aplūkošana, lai palīdzētu jūsu skolai uzlabot tehnoloģiju izmantošanu mācīšanas un mācīšanās procesos.

Rezumējot, ir daudz veidu, kā novērtēt jūsu audzēkņu digitālo pratību, kā arī izvērtēt, kāda veida programmas un pieejas izmantojat jūs un jūsu kolēģi. Jūsu rīcībā jau ir daudz uzticama (galvenokārt bezmaksas) rīku.

Piezīme par resursiem

Ja jūs interesē papildu izglītības resursi, šīm pamatnostādnēm pievienotajā galīgajā [ziņojumā](#) ir iekļauts plašs resursu saraksts.

¹⁶ <https://education.ec.europa.eu/selfie>

Eiropas Savienības
Publikāciju birojs